

KNJIŽNICA IVANA POTRČA PTUJ

Barbara Kancler

**VLOGA IN POMEN ZBIRK DOMOZNANSKEGA
GRADIVA ZA OKOLJE: PRIMER KNJIŽNE ZAPUŠČINE
FRANCA FERKA V KNJIŽNICI IVANA POTRČA PTUJ**

Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ptuj, 2021

IZJAVA O AVTORSTVU IN O JAVNI OBJAVI PISNE NALOGE

Spodaj podpisana Barbara Kancler izjavljam, da sem avtorica pisne naloge za bibliotekarski izpit za bibliotekarja z naslovom: *Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj*.

S svojim podpisom zagotavljam, da:

- sem pisno nalogo izdelala samostojno in je moje avtorsko delo,
- so dela drugih avtorjev oziroma avtoric, ki jih navajam neposredno ali povzemam, navedena oziroma citirana v skladu s standardom APA,
- sem besedila ali podatke, ki so avtorsko zaščiteni, uporabila v skladu z določbami zakona, ki določa avtorske pravice,
- je elektronska oblika pisne naloge istovetna s tiskano obliko naloge,
- na podlagi 23. člena Pravilnika o bibliotekarskem izpitu ter v skladu s prvim odstavkom 21. člena Zakona o avtorski in sorodnih pravicah dovoljujem javno objavo elektronske oblike pisne naloge na portalu Digitalne knjižnice Slovenije.

Podpis avtorice:

Na Ptuj, dne 21. 1. 2021

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ključna dokumentacijska informacija

Ime in PRIIMEK: Barbara KANCLER

Naslov pisne naloge: *Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj*

Kraj: Ptuj

Leto: 2021

Št. strani: 39 Št. slik: 34 Št. preglednic: 0

Št. prilog: 0 Št. strani prilog: 0 Št. referenc: 47

Strokovno usposabljanje za bibliotekarski izpit je potekalo v: Knjižnica Ivana Potrča Ptuj.

Mentor v času strokovnega usposabljanja: Božena Kmetec – Friedl.

UDK: 930.253(497.4Ptuj):929Ferk F

Ključne besede: domoznanske zbirke, posebne zbirke, domoznanstvo, zapuščina, stari tiski, obdelava knjižničnega gradiva, zaščita knjižničnega gradiva.

Izvleček: Knjižnica Ivana Potrča Ptuj hrani v svojih zbirkah obsežen fond starejšega knjižnega gradiva, ki izvira iz Muzejskega društva, nekoč ene najpomembnejših ptujskih kulturnih ustanov. Nastanek muzejske knjižnice temelji na knjižni donaciji arheologa, zgodovinarja in zbiralca Franca Ferka (1844–1925), ki je leta 1895 mestu Ptuj podaril svojo zasebno muzejsko zbirko in knjižnico iz avstrijske Gomilice. Večji del fonda knjižnice Muzejskega društva, ki se je skozi čas povečala z različnimi nakupi, zamenami in darovi, je leta 1948 z odlokom prevzela Študijska knjižnica, danes Knjižnica Ivana Potrča, ter ga uvrstila v redni knjižnični fond in v različne oddelke knjižnice. Ker ima ohranjena zbirka muzejske knjižnice izjemen pomen za celotno regijo, jo želi Knjižnica Ivana Potrča podrobneje raziskati, urediti in postaviti kot samostojno enoto ter s tem omogočiti njeno dostopnost.

V pisni nalogi smo se posvetili raziskovanju najstarejšega in temeljnega dela muzejske knjižnice, Ferkovi knjižni donaciji iz Gomilice. Tako smo iz fonda knjižnice Muzejskega društva odbrali gradivo, ki ima označeno lastništvo in žig Ferkove knjižnice v Gomilici. Na podlagi pregleda odbranega gradiva, ustreznih virov in literature ter s strokovno pomočjo bibliotekark iz ptujske knjižnice smo pripravili načrt za oblikovanje posebne domoznanske zbirke, ki zajema omenjeno knjižno zapuščino Franca Ferka. Ob predstavitvi zbirke, ki vsebuje veliko starejšega gradiva, smo podali predloge za obdelavo gradiva, njegovo opremo in zaščito ter predloge in pogoje za postavitev zbirke. Upamo, da bodo naše ideje in izsledki v pomoč pri strokovni ureditvi zbirke v prihodnje.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
1.1	RAZVOJ KNJIŽNIČNE DEJAVNOSTI NA PTUJU	2
1.2	KNJIŽNICA IVANA POTRČA PTUJ.....	2
1.2.1	Domoznanska dejavnost v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj	4
2	DOMOZNANSKA DEJAVNOST	5
2.1	DOMOZNANSTVO	5
2.2	DOMOZNANSKO GRADIVO	6
2.3	DOMOZNANSKE VSEBINE V SPLETNEM OKOLJU.....	7
2.4	POMEN DOMOZNANSKE DEJAVNOSTI ZA OKOLJE	9
3	FRANC FERK IN KNJIŽNICA MUZEJSKEGA DRUŠTVA.....	10
3.1	ŽIVLJENJSKA IN POKLICNA POT FRANCA FERKA.....	10
3.2	MUZEJSKO DRUŠTVO PTUJ IN USTANOVITEV MUZEJSKE KNJIŽNICE	12
3.3	KNJIŽNICA MUZEJSKEGA DRUŠTVA.....	13
4	FERKOVA KNJIŽNA ZAPUŠČINA V PTUJSKI KNJIŽNICI.....	16
4.1	OBLIKOVANJE ZBIRKE S FERKOVO ZAPUŠČINO	17
4.2	OPREMA IN ZAŠČITA GRADIVA	24
4.3	STROKOVNA OBDELAVA GRADIVA	26
4.4	POSTAVITEV ZBIRKE IN PRIMERNI POGOJI ZA NJENO HRAMBO	30
4.5	DIGITALIZACIJA GRADIVA IN PROMOCIJA ZBIRKE V SPLETNEM OKOLJU.....	33
5	ZAKLJUČEK	34
	VIRI IN LITERATURA	36

KAZALO SLIK

Slika 1:	Južna stran knjižnice z dvoriščem.....	3
Slika 2:	Leposlovna dvorana v Študijskem oddelku	3
Slika 3:	Franco Ferko (1844–1925).....	11
Slika 4:	Ordonančna hiša na Prešernovi ulici na Ptuj, kjer je do leta 1928 skupaj z muzejskimi zbirkami domovala knjižnica Muzejskega društva.	12
Slika 5:	Od leta 1928 je knjižnica delovala v stavbi ptujskega dominikanskega samostana.....	14
Slika 6:	Knjižnica Muzejskega društva v dominikanskem samostanu okrog leta 1940.....	15
Sliki 7 in 8:	Gradivo iz Ferkove knjižnice v Gomilici vsebuje ob žigu <i>Ferk Museums – Bibliothek Gamlitz</i> tudi druge, kasnejše lastniške žige	17
Sliki 9 in 10:	Gradivo iz Ferkove gomiliške knjižnice je začasno shranjeno v Oddelku obdelave	18
Sliki 11 in 12:	Inkunabula <i>Stellarium Corone benedictae Marie virginis</i> (ok. 1498).....	18
Sliki 13 in 14:	Avtor spisov <i>Opera, Bücher und Schriften</i> (1616) je švicarski zdravnik Paracelsus.	19
Sliki 15 in 16:	Knjižne dragocenosti hranimo v po meri izdelanih škatlah iz lepenke in ognjevarnih omarah v Domoznanskem oddelku.....	19

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Sliki 17 in 18: Ohranjeni inventarni knjigi iz Gomilice	20
Slike 19, 20 in 21: Naslovna stran dela J. H. G. Feberja <i>Lehrbuch der praktischen Philosophie</i> iz leta 1773, ki je oštevilčeno z inventarno številko 47 in pod to številko vpisano v obe Ferkovi inventarni knjigi	21
Sliki 22 in 23: Ohranjen Pircheggerjev popis domnevno Ferkovega gradiva iz Gomilice	23
Slike 24, 25 in 26: Naslovna stran leksikona iz Ferkove knjižnice z inventarno številko 2694 12/128 in njegov vpis v Pircheggerjevem popisu	23
Sliki 27 in 28: Primer zaščite gradiva z ovojem iz trajno obstojnega papirja in z dodanim kartonom za oporo	25
Sliki 29 in 30: Broširane knjige v zaščitnem ovoju in zaščitna škatla za dragocenosti	26
Slika 31: Prikaz bibliografskega zapisa v COMARC formatu v sistemu COBISS	29
Sliki 32 in 33: Čitalnica Študijskega oddelka	31
Slika 34: Regali s pripadajočimi omarami v ptujski minoritski knjižnici	32

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

ZAHVALA

Za strokovno pomoč in nasvete se v prvi vrsti zahvaljujem mentorici Boženi Kmetec - Friedl ter sodelavkama iz Domoznanskega oddelka, Miri Petrovič in Meliti Zmazek. Hvala sodelavkama Darji Plajnšek in Anji Ogrizek za jezikovni pregled naloge. Za podporo, potrpežljivost in razumevanje ter vso pomoč se zahvaljujem sodelavkam in sodelavcem iz Študijskega oddelka. Nazadnje pa hvala Knjižnici Ivana Potrča Ptuj, z v. d. direktorice Mileno Doberšek, ki mi je omogočila strokovno usposabljanje, v okviru katerega je nastala pričujoča pisna naloga.

1 UVOD

Knjižnica Ivana Potrča Ptuj hrani v svojih zbirkah obsežen fond starejšega knjižnega gradiva, ki izvira iz Muzejskega društva, ene najpomembnejših ptujskih kulturnih ustanov v 19. in prvi polovici 20. stoletja. Znotraj Muzejskega društva je bila knjižnica, katere nastanek temelji na knjižni donaciji arheologa, zgodovinarja in zbiralca Franca Ferka (1844, Gomilica – 1925, Gradec), ki je leta 1895 mestu Ptuj podaril svojo zasebno muzejsko zbirko in knjižnico iz avstrijske Gomilice. Z leti se je knjižnica Muzejskega društva¹ povečala z različnimi nakupi, zamenami in darovi. Leta 1948 je večji del fonda muzejske knjižnice ob svoji ustanovitvi z odlokom prevzela Študijska knjižnica, danes Knjižnica Ivana Potrča, ter ga uvrstila v redni knjižnični fond in v različne oddelke knjižnice. Ker ima ohranjena zbirka muzejske knjižnice izjemen pomen za celotno regijo, jo želi Knjižnica Ivana Potrča podrobneje raziskati, urediti in postaviti kot samostojno enoto ter s tem omogočiti njeno dostopnost (Petrovič, 2018, str. 200; Zmazek, 2018, str. 27).

Predmet našega raziskovanja predstavlja najstarejši in temeljni del muzejske knjižnice, tj. gradivo iz Ferkove knjižnice v Gomilici. Sprva smo iz fonda knjižnice Muzejskega društva odbrali gradivo, ki ima označeno lastništvo in žig: *Ferk Museums – Bibliothek Gamlitz*, kar potrjuje, da je bilo gradivo pred prihodom v ptujsko muzejsko knjižnico leta 1895 v lasti Ferkove gomiliške knjižnice. Na podlagi pregleda odbranega gradiva, ustreznih virov in literature ter s strokovno pomočjo bibliotekark iz ptujske knjižnice smo pripravili načrt za oblikovanje posebne domoznanske zbirke v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj, ki zajema omenjeno knjižno zapuščino Franca Ferka. Na naslednjih straneh bomo zbirko predstavili, osvetlili njen pomen ter podali predloge za opremo in zaščito gradiva, bibliografsko obdelavo ter pogoje in predloge za postavitev zbirke.

Pri nastajanju pisne naloge smo uporabili metodo sistematičnega pregleda literature, deskriptivno in primerjalno metodo pa tudi metodo sinteze različnih virov, iz katerih smo z metodo kompilacije povzemali, navajali in citirali različne avtorje.

¹ V prihodnje uporabljamo tudi poimenovanje 'muzejska knjižnica'.

1.1 RAZVOJ KNJIŽNIČNE DEJAVNOSTI NA PTUJU

Za najstarejšo javno čitalnico oziroma knjižnico na Ptuj velja t. i. Bücherleserkabinett, ki ga je imel v letih svojega delovanja na Ptuj (1792–1795) tiskar Franc Anton Schütz. Ko se je po treh letih preselil v Maribor, je moral na ukaz oblasti čitalnico ukiniti, knjige pa razprodati, zato o čitalnici danes nimamo veliko podatkov. Leta 1893 se je ob ustanovitvi ptujskega Muzejskega društva formirala tudi znanstvena knjižnica, katere namen je bil nuditi podporo raziskovalnemu delu. Velike zasluge za njen nastanek in razvoj ima polihistor in zbiralec Franc Ferik (1844, Gomilica – 1925, Gradec), ki je leta 1895 mestu Ptuj podaril svojo muzejsko zbirko in knjižnico. Knjižnica Muzejskega društva je bila osrednja ptujska knjižnica in je predstavljala temelj za ustanovitev Študijske knjižnice leta 1948 (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, 2018b; Zmazek, 2018, str. 27).

Funkcijo javne knjižnice so pred drugo svetovno vojno opravljale tudi knjižnice različnih nemških in slovenskih društev, med njimi Ljudska knjižnica narodne čitalnice, ki je bila ustanovljena leta 1907, uničena pa med okupacijo leta 1941 (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, 2018b).

1.2 KNJIŽNICA IVANA POTRČA PTUJ

Začetki današnje Knjižnice Ivana Potrča Ptuj segajo v prva leta po drugi svetovni vojni. Konec leta 1945 je bila na Ptuj ustanovljena Ljudska knjižnica in čitalnica, tri leta kasneje (1948) pa Študijska knjižnica. Leta 1958 sta se obe knjižnici združili v Ljudsko in študijsko knjižnico, ki je imela tri oddelke (Študijski, Ljudski, Mladinski) z ločenim knjižnim fondom in skupno upravo. Posamezni oddelki, ki so dolga leta delovali raztreseni na različnih lokacijah po mestu, so se leta 2000 ob selitvi knjižnice v kompleks Malega gradu združili pod isto streho. Od leta 1993 se knjižnica imenuje po rojaku, pisatelju in dramatik Ivanu Potrču (1913–1993, Štuki pri Ptuj) (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, 2018b; Zmazek, 2018, str. 30).

Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, ki je danes ena večjih slovenskih splošnih knjižnic, svojo dejavnost opravlja za 16 občin ustanoviteljic (MO Ptuj, Destrnik, Gorišnica, Hajdina, Juršinci, Kidričevo, Majšperk, Markovci, Videm, Zavrč, Žetale) in pogodbenic (Cirkulane, Dornava, Podlehnik, Sveti Andraž v Slovenskih goricah, Trnovska vas) ter za tri občine z ormoškega območja (Ormož, Sveti Tomaž, Središče ob Dravi). Izpolnjuje tri vloge, in sicer je lokalna knjižnica za

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

občane MO Ptuj, osrednja knjižnica za območje UE Ptuj in od leta 2003 osrednja območna knjižnica za področje Spodnjega Podravja. Notranje je organizirana v naslednje oddelke in službe: Študijski oddelek za mediateko, Mladinski oddelek, Domoznanski oddelek, Oddelek potujoče knjižnice (z bibliobusom), Oddelek nabave, Oddelek obdelave in Oddelek za razvoj in digitalizacijo ter Upravno-tehnična služba (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, 2016, 2018b; Neudauer, 2018, str. 11–14).

Slika 1: Južna stran knjižnice z dvoriščem (foto: arhiv Knjižnice Ivana Potrča Ptuj²)

Slika 2: Leposlovna dvorana v Študijskem oddelku (foto: arhiv KIPP)

Knjižnica hrani preko 350.000 enot gradiva. To obsežno zbirko gradiva letno obogati s približno 11.000 enotami. V knjižnico redno zahaja preko 12.000 članov, ki letno zabeležijo preko 900.000 transakcij z gradivom (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, 2018b).

² Nadalje arhiv KIPP.

1.2.1 Domoznanska dejavnost v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj

Domoznanska dejavnost, zgrajena na temelju dolge tradicije in bogatih domoznanskih zbirk, je danes prepoznavni del dejavnosti ptujske knjižnice in se lahko enakovredno postavlja ob bok slovenskim knjižnicam z uveljavljeno tradicijo domoznanstva. Domoznansko gradivo in dejavnost knjižnica predstavlja na prireditvah in dogodkih, na razstavah, z bibliopedagoškim delom ter z načrtno publicistično dejavnostjo (Petrovič, 2018, str. 189).

V Domoznanskem oddelku ptujske knjižnice, ki deluje kot samostojna enota od leta 1994, pridobivamo, obdelujemo, hranimo in posredujemo primarno in sekundarno domoznansko gradivo za območje, za katerega knjižnica opravlja domoznansko dejavnost. Kot območna knjižnica skrbi Knjižnica Ivana Potrča tudi za koordinacijo zbiranja, obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva na področju občin Ormož, Sveti Tomaž in Središče ob Dravi. V dogovoru med osrednjimi območnimi knjižnicami je Knjižnica Ivana Potrča v letu 2018 prevzela nosilno vlogo na področju domoznanske dejavnosti in postala center za koordinacijo domoznanske dejavnosti v Sloveniji (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, 2018b). Zbiranja domoznanskega gradiva se v knjižnici lotevamo premišljeno in sistematično, skladno s strokovnimi načeli in tradicijo, ki se je oblikovala skozi desetletja načrtnega dela. Gradivo pridobivamo z nakupi, zelo pomemben vir pa so tudi obvezni izvod in posebej še darovi, kar je rezultat dolgoletnih tesnih stikov z okoljem, v katerem knjižnica deluje (Petrovič, 2018, str. 195).

Domoznanska zbirka obsega okrog 28.000 enot knjižničnega gradiva, ki je obdelano v sistemu COBISS. V domoznansko zbirko ptujske knjižnice se uvršča primarno domoznansko gradivo, ki je po vsebini vezano na območje, za katerega knjižnica opravlja domoznansko dejavnost, in sekundarno domoznansko gradivo, ki je po svojem izvoru vezano na to območje (avtorji, tiskarji). Glede na tipologijo hrani pestro zbirko najrazličnejših vrst gradiva: knjige, časopisje, rokopise, notno, kartografsko in slikovno gradivo (fotografije, razglednice), videoposnetke in zvočne posnetke, polpublicirano gradivo (diplomske, magistrske naloge, doktorske disertacije, raziskovalne naloge, kataloge založnikov in podjetij, brošure itd.) in drobne tiske (prospekte, plakate, vabila itd.) (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, 2018b).

Poleg domoznanskega gradiva se v Domoznanskem oddelku hrani še zbirka starih tiskov, med njimi tudi najstarejši ptujski tisk Hitra inu glatka pot, pruti nebessam (1793), delo prvega

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

ptujskega tiskarja Franza Antona Schütza, ter osebne zapuščine nekaterih znanih rojakov: najobsežnejše so zbirke Ivana Potrča, dr. Štefke Cobelj in Iva Arharja (Petrovič, 2018, str. 195, 198–200).

V zbirkah ohranjeno knjižnično gradivo, ki je kulturni spomenik, po starosti sega vse do 15. stoletja, v začetno obdobje tiskarstva. Posebej je potrebno izpostaviti tri prvotiske oziroma inkunabule (1475, 1480 in 1497), dva izvoda Dalmatinove Biblije (1584), Valvasorjevo Slavo vojvodine Kranjske (1689, 1877), Huserjevo izdajo Paracelsusovih del (1616), več izdaj slovitega dela Kreuterbuch Adama Lonicerja (1582, 1620, 1653, 1783), knjigo Sebastiana Münstra Kozmografija (1574), obsežen priročnik W. H. von Hohberga Georgica Curiosa (1695), avtobiografijo Žige Herbersteina Gratae posteritati (1560) in italijansko izdajo njegovih slovitih Moskovskih zapiskov (1550), deželni ročin za Štajersko iz leta 1697 itd. V domoznanski zbirki je posebej dragocena vrsta tiskov iz 18. in 19. stoletja, med katerimi najdemo tudi dela za tiste kraje pomembnih avtorjev: Antona Krempla, Petra Dajnka, Stanka Vraza, Mateja Slekovca, Janeza L. Šmigoca, Leopolda Volkmerja, Ferdinanda Raispa in drugih (Emeršič, 1978a, str. 40–46; Petrovič, 2018, str. 195–198).

Uporaba gradiva v Domoznanskem oddelku poteka izključno preko bibliotekarja v čitalnici oddelka in se ne izposoja na dom. Za rokovanje in preslikavanje dragocenega in starega gradiva veljajo posebne omejitve; oboje poteka v dogovoru z bibliotekarjem (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, 2018a).

2 DOMOZNANSKA DEJAVNOST

2.1 DOMOZNANSTVO

Goropevšek (1995) navaja, da je domoznanstvo po definiciji »interdisciplinarno raziskovanje oziroma proučevanje določenega geografskega (upravnega) območja z najbolj širokega, splošnega vidika, ki se v praksi največkrat deli na posamezne specialne vede« (str. 62). Slovar slovenskega knjižnega jezika pa domoznanstvo opredeljuje kot »raziskovanje, proučevanje ožje domovine: spisi s področja domoznanstva / poučeval je domoznanstvo« (Slovar slovenskega knjižnega jezika, 2014, str. 281).

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Domoznanstvo je bilo, je in bo ena izmed ključnih nalog vsake splošne knjižnice (Bon, 2012, str. 7). Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1, 2001) v 16. členu določa, da splošne knjižnice, ki izvajajo knjižnično dejavnost za prebivalstvo v svojem okolju, v okviru javne službe iz 2. člena tega zakona, med drugim tudi zbirajo, obdelujejo, varujejo in posredujejo domoznansko gradivo. Pri strokovni obdelavi in hranjenju nacionalno pomembnega domoznanskega gradiva splošne knjižnice upoštevajo navodila nacionalne knjižnice (Navodila za strokovno obdelavo in hranjenje nacionalno pomembnega domoznanskega knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah, 2012). V 16. členu zakon (ZKnj, 2001) določa, da lahko splošna knjižnica posamezne naloge, vezane na domoznansko dejavnost, prenese na osrednjo območno knjižnico (v nadaljevanju OOK) ali v soglasju z njo na drugo knjižnico s tega območja. V 27. členu Zakona o knjižničarstvu (ZKnj, 2001) je zapisano, da je OOK splošna knjižnica, ki na podlagi pogodbe z ministrstvom, pristojnim za kulturo, v soglasju s svojim ustanoviteljem opravlja za širše območje posebne naloge. Ena izmed njih je tudi koordiniranje zbiranja, obdelave in hranjenja domoznanskega gradiva za svoje območje. Tako so danes nosilke domoznanske dejavnosti OOK, ki svojo dejavnost praviloma gradijo na temelju domoznanske tradicije nekdanjih študijskih knjižnic in imajo večinoma samostojne domoznanske oddelke, ustrezno usposobljen kader ter so, kot že omenjeno, tudi zakonsko zavezane koordinirati domoznansko dejavnost na svojem območju (Petrovič in Peperko Golob, 2016, str. 9).

2.2 DOMOZNANSKO GRADIVO

V Pravilniku o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe (2003) je v 12. členu med drugim zapisano, da lahko splošna knjižnica za opravljanje nalog na domoznanskem področju, tudi v sodelovanju z drugimi knjižnicami, organizira posebne zbirke knjižničnega gradiva, vendar le takrat, ko ima najmanj 5.000 naslovov takega gradiva. Nadalje določa, da je domoznansko gradivo postavljeno ločeno od ostalih delov knjižnične zbirke, tudi če ni organizirano v posebno zbirko (13. člen).

Domoznansko gradivo lahko delimo po več kriterijih, in sicer najprej na primarno in sekundarno domoznansko gradivo, pri čemer je primarno domoznansko gradivo tisto, ki se po vsebini nanaša na določen kraj, območje, sekundarno domoznansko gradivo pa je na določeno območje vezano po svojem izvoru: bodisi da je avtor s tega območja bodisi da je tukaj izdano (Goropevšek, 1995, str. 66; Navodila za strokovno obdelavo in hranjenje nacionalno pomembnega domoznanskega knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah, 2012, str. 1).

Del domoznanskega fonda pa predstavljajo tudi zasebne knjižnice pomembnih osebnosti oziroma zbiralcev, ki izhajajo s tega območja, knjižnice rodbin in knjižnice ustanov (Kodrič – Dačić idr., 2008).

Glede na osnovno tipologijo pa domoznansko gradivo delimo na (Goropevšek, 1995, str. 66, 67):

- samostojna monografska dela,
- serijske publikacije (tudi mikrofilmi),
- rokopisi znamenitih oseb z območja,
- notno gradivo,
- kartografsko gradivo,
- avdiovizualno gradivo (zvočni in video posnetki),
- slikovno gradivo (fotografije, razglednice),
- polpublicirano gradivo (diplomske in magistrske naloge, doktorske disertacije, raziskovalne naloge, katalogi, brošure ipd.),
- drugo ali efemerno gradivo ali drobni tiski (prospekti, plakati, vabila, vstopnice ipd.).

Goropevšek (1995, str. 69, 70) poudarja, da mora domoznansko zbirko sestavljati tako primarno kot tudi domoznansko sekundarno gradivo. Seveda pa se ob tem pojavlja tudi gradivo, ki ima obe značilnosti: torej je hkrati vsebinsko (tematsko) vezano na neko določeno območje ali kraj, obenem pa se na obravnavano območje ali kraj veže posredno (lokalni tiski, izdajatelji, avtorji z obravnavanega območja). Za dobro domoznansko zbirko knjižnica potrebuje zadosten obseg in raznovrstno oziroma po tipologiji različno domoznansko gradivo. Pomembno pa je seveda tudi, da knjižnica svojo domoznansko zbirko vedno znova bogati s pridobivanjem novega, sprotno nastajajočega gradiva.

2.3 DOMOZNANSKE VSEBINE V SPLETNEM OKOLJU

Knjižnice lahko domoznanske zbirke uspešno ponujajo tudi v digitalnem okolju, kar dokazujeta uspešno delujoča spletna portala Kamra in Digitalna knjižnica Slovenije (Petrovič in Peperko Golob, 2016, str. 12).

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Kamra je domoznanski regijski portal digitalizirane kulturne dediščine slovenskih pokrajin, za katerega vsebine prispevajo knjižnice, arhivi, muzeji in druge kulturne ustanove in posamezniki. Digitalizirane vsebine predstavlja kot zgodbe, ki izbrani dogodek, osebo ali pojav prikazujejo z različnih zornih kotov in v različnih oblikah: s fotografijami, dokumenti, zvočnimi in video vsebinami itd. (Maček in Ožura, 2016, str. 69–71).

Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si) predstavlja osrednjo slovensko digitalno knjižnico. Digitalne vsebine zanjo prispevajo različne institucije in tako ustvarjajo pomembno spletno točko za raziskovanje in odkrivanje digitaliziranih in izvorno digitalnih gradiv (Krstulović, 2016, str. 47). Knjižnice se za digitalizacijo dokumentov odločijo zaradi vsebine dokumenta in zanimanja zanj, hkrati pa tudi zaradi potrebe po zaščiti originala. Izbor in priprava gradiva za digitalizacijo pa zahtevata dobro poznavanje domoznanskega fonda in tehten premislek, kaj in kako bo digitalizirano ter v kakšnem vrstnem redu. Digitalne domoznanske zbirke uporabniku omogočajo dostop brez omejitev, ki se v analognem okolju nanašajo na lokacijo in čas odprtosti knjižnice, število izvodov, ki jih knjižnica ponuja, rokovanje z gradivom in podobno (Petrovič in Peperko Golob, 2016, str. 12).

V sklopu projekta Digitalna knjižnica Slovenije je nastala tudi podatkovna zbirka Memoria Scripta Sloveniae. Gre za popis knjižničnih zbirk, ki imajo kulturnozgodovinsko vrednost in jih hranijo slovenske knjižnice, druge institucije in posamezniki (Kodrič - Dačić, 2016, str. 59).

Pomembni in med uporabniki vedno bolj priljubljeni so tudi spletni biografski leksikoni, ki od konca devetdesetih let 20. stoletja nastajajo v številnih slovenskih splošnih knjižnicah, pa tudi v drugih knjižnicah in ustanovah. V osrednjih območnih knjižnicah nastajajo regijski leksikoni, ti so: Celjskozasavski.si, Dolenjski biografski leksikon, Gorenjci.si, Koroški biografski leksikon, Pomurci.si, Primorci.si, Spodnjepodravci.si in Štajerci.si. V njih so svoje mesto našli pomembni posamezniki, ki bivajo na določenem območju in s svojim delovanjem soustvarjajo njegovo podobo. Omenjeni regijski leksikoni so se leta 2020 združili v spletni biografski leksikon znanih osebnosti slovenskih pokrajin ter Slovencev v zamejstvu in po svetu, poimenovan Obrazi slovenskih pokrajin, ki ga upravlja Mestna knjižnica Kranj v sodelovanju z osrednjimi območnimi knjižnicami (Obrazi slovenskih pokrajin, 2020; Petrovič in Peperko Golob, 2016, str. 12; Zeni Bešter, 2016, str. 91).

2.4 POMEN DOMOZNANSKE DEJAVNOSTI ZA OKOLJE

Že leta 1963 je Glazer zapisal, da je »knjižnica življenja sposobna samo, če se živo vključi v pokrajino, iz katere je nastala« (v Goropevšek, 1995, str. 64). To velja še danes. Tako kljub temu da domoznanstvo kot pojem morda marsikomu zveni nekoliko zastarelo, domoznanska dejavnost v sodobni družbi ne izgublja svoje vloge in pomena, temveč ju celo pridobiva (Petrovič in Peperko Golob, 2016, str. 9).

Domoznanska dejavnost je ena od pomembnih nalog slovenskih splošnih knjižnic, ki, kot piše Novljan (2005, str. 22), vključuje zbirko raznovrstnega domoznanskega knjižničnega gradiva, domoznansko bibliografijo in storitve. Namenjena je uveljavljanju pripadnosti določenemu kulturnemu okolju, bogatitvi širšega kulturnega okolja s posebnostmi in razvijanju ustvarjalnosti nekega okolja ali posameznika.

V najnovejših Strokovnih priporočilih in standardih za splošne knjižnice (2019), ki postavljajo smernice razvoja splošnih knjižnic za desetletno obdobje, predstavlja eno izmed knjižničnih vlog tudi domoznanska dejavnost. Tukaj je navedeno, da je namen domoznanske dejavnosti podpora razumevanju, raziskovanju lokalne skupnosti in gradnji njene identitete, skrb za ohranjanje vrednot lokalnega okolja in spodbujanje zanimanja za lokalno okolje ter zavedanja pripadnosti lokalnemu okolju. Služi poznavanju zgodovine, tradicije, kulturne in naravne dediščine lokalne skupnosti, krepitvi identitete in koheziji lokalne skupnosti. Teh pridobitev oziroma koristi domoznanske dejavnosti pa sta deležna tako posameznik in lokalna skupnost, kakor tudi celotna družba in država (Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice, 2019, str. 89). Z domoznansko dejavnostjo »knjižnica odgovarja na potrebe lokalne skupnosti po iskanju lastnih korenin in identitete, saj je predmet njenega zanimanja prav lokalno okolje, v katerem knjižnica deluje, nastali rezultati pa celovito odražajo ustvarjalnost, kulturo in identiteto tega okolja« (Petrovič in Peperko Golob, 2016, str. 9).

Ni pa domoznanska zbirka uporabna samo za potencialne uporabnike, temveč tudi za knjižnico, za strokovno delo knjižničarjev pri načrtovanju dejavnosti knjižnice in njenem izvajanju. Kot pravi Novljan (2005, str. 11), »si npr. težko predstavljamo, da bi knjižnica načrtovala knjižnične storitve brez analize potreb okolja in njegove ustvarjalnosti, kar pomeni brez analize domoznanskega gradiva«.

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Potrebno je omeniti tudi, da ima kulturna dediščina, ki je ključni element domoznanstva, močan gospodarski potencial, ki lahko prinaša visoke donose predvsem lokalnim skupnostim, pa tudi nacionalnim ekonomijam (Karun, 2009, str. 5; Petrovič in Peperko Golob, 2016, str. 9).

Zbirke domoznanskega gradiva so del kulturne dediščine našega naroda, ki jo je torej potrebno varovati, zaščititi ter ohraniti za prihodnje rodove. Prav zato morajo knjižnice in zaposleni v domoznanskih oddelkih stremeti k celovitemu pristopu, zaščiti in varstvu lokalnih biserov, da iz lahko njih črpajo sedanji in bodo na razpolago tudi bodočim rodovom pri raziskovanju lastnih korenin (Bon, 2012, str. 7).

3 FRANC FERK IN KNJIŽNICA MUZEJSKEGA DRUŠTVA

3.1 ŽIVLJENJSKA IN POKLICNA POT FRANCA FERKA

Zgodovinar, arheolog, germanist in muzeolog Franc Ferk se je rodil 16. 11. 1844 v Gomilici (Gamlitz) na današnjem avstrijskem Štajerskem, v kmečki družini. Ljudsko šolo je obiskoval v domačem kraju, štiri razrede nižje gimnazije pa na Ptuj. Njegov stric Matija Ferk, ki je bil hajdinski in nato ptujski mestni kaplan, ga je navdušil za bogato zgodovino mesta Ptuj. Po končani ptujski nižji gimnaziji je šolanje nadaljeval na mariborski gimnaziji, kjer je Ferk imel odlične učitelje, med njimi tudi zgodovinarja in nekdanjega ptujskega duhovnika Davorina Trstenjaka (1817–1890) in profesorja Rudolfa Gustava Puffa (1808–1865). Oba sta močno vplivala na mladega Ferka in na njegovo zanimanje za zgodovino, arheologijo in narodopisje. Tako je zaradi nagnjenja do zgodovinskih razprav zadnji razred gimnazije končal v Celju, kjer se je poglobljal v arheološke študije. Po končani gimnaziji je na graški univerzi doštudiral germanistiko in zgodovinopisje. Po opravljenem študiju je kot asistent služboval v Numizmatično-antikvitetnem kabinetu v graškem Joanneumu. A ker tam ni imel možnosti napredovanja, je na delovnem mestu ostal le devet mesecev, nato pa je začel svojo pedagoško pot po različnih šolah na avstrijskem Štajerskem. V Fürstenfeldu in Judenburgu je poučeval geografijo, zgodovino in nemščino. Leta 1874 je eno leto poučeval tudi na nižji gimnaziji na Ptuj, leta 1875 pa je bil imenovan za glavnega učitelja na učiteljski v Gradcu. Od leta 1889 pa do upokojitve je bil učitelj na II. državni gimnaziji v Gradcu, kjer je vse do smrti tudi stalno bival (Emeršič, 1978b, str. 64; Emeršič, 1993, str. 24, 25; Godina - Golija, 2006, str. 207, 208; Habjanič, 2016; Jerenec in Hernja Masten, 2003, str. 8; Kmetec - Friedl, 1999, str. 18, 19).

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ob pedagoškem delu se je predajal arheološkemu, narodopisnemu in muzejskemu delu. Kot arheolog se je posvetil preučevanju materialnih ostankov rimske dobe na Spodnjem Štajerskem, pozornost je namenil predvsem starim rimskim cestam in staremu delu Ptuja. Študij in arheološko delo na terenu mu je približalo tudi navade in običaje prebivalcev takratne Spodnje Štajerske (Emeršič, 1993, str. 24, 25; Habjanič, 2016; Kmetec - Friedl, 1999, str. 18, 19).

Slika 3: Franc Ferk (1844–1925) (vir: Emeršič, 1993, str. 25)

Največ zaslug si je pridobil z uresničitvijo koncepta široke mreže lokalnih muzejev. Tako je najprej, leta 1878, ustanovil krajevni muzej (s knjižnico) v rojstni Gomilici.³ Po tem zgledu so nato nastali lokalni muzeji v Celju, Lipnici, Arvežu, Leobnu, Fürstenfeldu, na Ptuj, v Laškem in drugod, leta 1901 pa je ustanovil še mestni muzej v Mariboru. Videl je, da njegov muzej s pripadajočo knjižnico v Gomilici zanemarjajo in zato je iz bojazni, da bi muzej po njegovi smrti razpadel, zbirko muzejskih predmetov, arhivskega gradiva ter strokovno knjižnico leta 1895 podaril ptujskemu Muzejskemu društvu. Ferkova zbirka je postala osnova ptujskega muzeja. Med letoma 1895 in 1902 je bil Ferk predsednik Muzejskega društva Ptuj, leta 1922 pa je postal častni član društva. Za častnega člana so ga imenovali tudi v Zgodovinskem društvu v Gradcu in Muzejskem društvu v Mariboru, za častnega občana pa v občinah Gomilica, Hajdina in Rače. Umrl je 12. novembra 1925 v Gradcu (Emeršič, 1978b, str. 64; Emeršič, 1993, str. 24, 25;

³ Muzej in knjižnica sta bila postavljena v dvorani in dveh sobah gomiliškega gradu, ki je nekoč spadal pod Eggenberge, nato je služil kot kasarna, zatem pa je prešel v last mlinarskih posestnikov Schallhammerjev, ki so Ferku prostore v prvem nadstropju prepustili brezplačno (Emeršič, 1993, str. 29).

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Godina - Golija, 2006, str. 207, 208; Habjanič, 2016; Jerenec in Hernja Masten, 2003, str. 8; Kmetec - Friedl, 1999, str. 18, 19).

3.2 MUZEJSKO DRUŠTVO PTUJ IN USTANOVITEV MUZEJSKE KNJIŽNICE

Muzejsko društvo Ptuj je bilo ustanovljeno leta 1893 z namenom raziskovanja, zbiranja in ohranjanja spomenikov kulturne dediščine ptujskega območja. Ideja o ustanovitvi društva in muzeja se je porodila znotraj Olepševalnega in tujskoprometnega društva Ptuj. Želeli so, da bi dragocene rimske izkopanine, ki so bile izkopane na Ptuju, tukaj tudi ostale. Do tedaj so namreč dragocenosti odvažali na Dunaj in v Gradec. Če pa je društvo hotelo te izkopanine znanstveno preučevati, je potrebovalo tudi strokovno literaturo. Na Ptuju sta takrat že delovala lokalni muzej in z gradivom skromno založena lokalna knjižnica (fond naj bi zajemal 420 knjižnih enot), ki sta se društvu ob njegovi ustanovitvi tudi pridružila. Pomembno prelomnico za društvo predstavlja leto 1895, ko mu je Franc Ferk podaril svojo bogato zbirko muzejskih predmetov in arhivskega gradiva ter knjižnico iz avstrijske Gomilice. Ferkova knjižnica, ki naj bi štela okrog 2.000 enot, je bila založena z deli z različnih strokovnih področij pa tudi z leposlovjem in knjižnimi dragocenostmi. Ferkov muzej in knjižnica sta svoje prostore dobila v ordonančni hiši, bivši gimnaziji, kjer je že deloval lokalni muzej s svojo knjižnico. Združitev Ferkove knjižnice iz Gomilice in lokalne knjižnice predstavlja pričetek formiranja bogate strokovne knjižnice Muzejskega društva (Emeršič, 1993, str. 34–40; Kmetec - Friedl, 1999, str. 9, 8–19; Zmazek, 2018, str. 27).

Slika 4: Ordonančna hiša na Prešernovi ulici na Ptuju, kjer je do leta 1928 skupaj z muzejskimi zbirkami domovala knjižnica Muzejskega društva (foto: arhiv KIPP).

3.3 KNJIŽNICA MUZEJSKEGA DRUŠTVA

Muzejsko društvo je leta 1896 vse do takrat pridobljene muzealije in knjige prepustilo novoustanovljenemu muzeju in knjižnici. Knjižnico je s pomočjo treh študentov pričel urejati kar Ferk sam. Kljub temu da je Ferk dal svojo muzejsko zbirko in knjižnico na Ptuj pripeljati že leta 1895, je do njihove uradne predaje mestu Ptuj prišlo šele leta 1899 z ustanovnim pismom Franca Ferka in njegove žene Florentine (Jurkovič, 1996, str. 625–627). Ob donaciji sta Ptuj postavila dokaj ostre pogoje, med drugim tudi, da se mora muzej poimenovati Mestni Ferkov muzej, da Ferku pripada dosmrtno vodstvo lastnega pa tudi lokalnega muzeja in pripadajoče knjižnice, da mora muzej vzdrževati občina, ki mora zaposliti kustosa za muzej in za knjižnico itd. Zahtevala pa sta tudi, da mora biti študirajoči mladini omogočen prost vstop v muzej in uporaba knjižnice oziroma kasneje (1903), da se mora omogočiti uporaba knjižnice za pouk in strokovne šole na Ptuj. Ker nekaterih izmed pogojev občina ni izpolnjevala in ker naj bi bil prostor za Ferkovo knjižnico pretesen ter neprimerno vzdrževan in zanemarjen, je prišlo med Ferkom in občino oziroma takratnim županom Ornigom do nesoglasij. Vrh so nesporazumi dosegli leta 1901, ko je Ferk zahteval ločitev svojega muzeja od lokalnega. To pa je povzročilo velike težave, saj se je izkazalo, da lokalni muzej ni imel inventariziranih predmetov in knjižnega gradiva, Ferk pa svojega popisa ni hotel izročiti. Razmere med Ferkom in občino so se od tedaj naprej le slabšale. Ferk je celo zagrozil, da bo svoje zbirke, ki jih je mestu podaril, preselil v Maribor (Emeršič, 1978b, str. 65, 66; Kmetec - Friedl, 1999, str. 21–25).

Leta 1901 je bilo določeno, da se muzejska knjižnica razširi in preuredi v Ljudsko knjižnico. Na Ferkov predlog in z odobritvijo ptujskega župana Orniga je leta 1901 pričel dr. Hans Pirchegger, graški zgodovinar in pisec ter nekaj časa tudi profesor na ptujski gimnaziji, s katalogiziranjem gradiva (Emeršič, 1978b, str. 65, 66; Kmetec - Friedl, 1999, str. 21–25).

Tako je dr. Pirchegger vpisal knjige in uredil fond muzejske knjižnice. Popisal je nekaj več kot 7.000 enot gradiva, ki ga je razdelil v 19 skupin. Ta popis poleg Ferkove knjižne donacije vsebuje še nove pridobitve in darove, med drugim tudi del zasebne knjižnice takratnega ptujskega politika in zgodovinarja Ferdinanda Raispa, umrlega leta 1848. Kasneje je dr. Pirchegger skušal ločiti Ferkovo gradivo od društvenega, saj je deželno namestništvo v Gradcu zahtevalo popoln seznam celotne Ferkove zbirke. Tako je Pirchegger knjige iz Ferkove

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

gomiliške knjižnice delno izločil in razvrstil v skupine, jih popisal ter seznam izročil Mestni občini Ptuj (Emeršič, 1978b, str. 66; Emeršič, 1993, str. 48; Kmetec - Friedl, 1999, str. 25–28).

Muzejska knjižnica se je ves čas večala, in sicer z nakupi ter darovi, prihajalo pa je tudi do menjav duplikatov, med drugim tudi z Mariborskim zgodovinskim društvom. Pomembno za delovanje knjižnice je bilo leto 1925, ko je bila njena ureditev zaupana učitelju Antonu Smodiču. Muzejsko knjižnico je uredil po posameznih strokah in po abecednem vrstnem redu avtorjev, vsaka knjiga je dobila svojo številko in bila ožigosana z žigom knjižnice⁴ ali Muzejskega društva (Kmetec - Friedl, 1999, str. 31–34).

Pomembno prelomnico za muzej in knjižnico predstavlja leto 1928, ko je prišlo do njune selitve v nekdanji dominikanski samostan. Na vzhodni fasadi na novo pridobljenem muzejskem poslopju so dali napisati napis: Mestni Ferkov muzej. Sprva je bila knjižnica nameščena v muzejskih prostorih, ki so bili zaradi prevelike vlage neprimerni za hrambo knjig, leta 1934 pa se je preselila v štiri sobe nekdanjega zimskega refektorija. Tudi tokrat je knjižnico uredil takrat že tajnik Muzejskega društva Anton Smodič. Gradivo je bilo razvrščeno po strokah in urejeno v dvojnem katalogu. Knjižnica je bila dostopna vsem članom društva, deloma pa tudi ostalim uporabnikom. Veljala je za eno najboljših knjižnic v Dravski banovini (Kmetec - Friedl, 1999, str. 34–41; Zmazek, 2018, str. 27).

Slika 5: Od leta 1928 je knjižnica delovala v stavbi ptujskega dominikanskega samostana (foto: arhiv KIPP).

⁴ Leta 1913 so člani Muzejskega društva dali umetelno izdelati žig za knjige (Kmetec - Friedl, 1999, str. 28).

Slika 6: Knjižnica Muzejskega društva v dominikanskem samostanu okrog leta 1940 (foto: arhiv KIPP)

Z leti se je muzejska knjižnica obogatila z različnimi nakupi, zamenami in darovi: s knjižnico notarja in arheologa Viktorja Skrabarja (1877–1938), s knjižnico častnika, publicista in ljubiteljskega jezikoslovca Davorina Žunkoviča (1858–1940), s publikacijami iz zapuščine odvetnika dr. Antona Brumna (1857–1930), knjižnimi darovi zgodovinarja in arheologa Balduina Sarie (1893–1974) in drugih (Zmazek, 2018, str. 27).

Drugo svetovno vojno je knjižnica dobro prestala, saj je bilo izgubljenih in uničenih le malo knjig. Po vojni naj bi po poročanju Smodiča knjižnica štela približno 4.070 znanstvenih oziroma strokovnih del, leposlovna, ki se je vodila ločeno od strokovne, pa 6.800 inventarnih števil. Ker pa knjižnica zaradi vojnih razmer še ni bila urejena, navedene številke niso povsem zanesljive (Zmazek, 2018, str. 29).

Leta 1946 je bil na konferenci bibliotekarjev znanstvenih in študijskih knjižnic v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani med drugim sprejet sklep o razširitvi mreže študijskih knjižnic. Te naj bi bile ustanovljene v vseh večjih slovenskih mestih. Tako je bila na Ptuj ustanovljena študijska knjižnica, osnovana na muzejski knjižnici. Ves fond knjižnice Muzejskega društva, razen del priročne muzejske knjižnice, ki je ostal v muzeju, je tako leta 1948 prešel v last novoustanovljene Študijske knjižnice, predhodnice današnje Knjižnice Ivana Potrča. Študijska knjižnica je do leta 1969 imela svoj sedež v muzejskih prostorih, nato v ptujskem minoritskem samostanu, od leta 2000 pa ptujska knjižnica domuje v prostorih Malega gradu (Kmetec - Friedl, 1999, str. 8; Zmazek, 2018, str. 29, 30).

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Številne knjižne dragocenosti, s katerimi se danes ponaša Knjižnica Ivana Potrča, izvirajo prav iz knjižnice Muzejskega društva, nekatere med njimi pa tudi že iz Ferkove knjižnice iz Gomilice: inkunabule, izvod Dalmatinove Biblije (1584), Münstrova Kozmografija (1574), Paracelsusova zbrana dela (1616) ter druge dragocene knjižne izdaje od 16. do 19. stoletja (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, 2018a).

4 FERKOVA KNJIŽNA ZAPUŠČINA V PTUJSKI KNJIŽNICI

Gradivo iz leta 1878 ustanovljene Ferkove knjižnice v Gomilici, ki predstavlja predmet naše raziskave, je prešlo v last Študijske knjižnice Ptuj, danes Knjižnice Ivana Potrča, leta 1948 kot del fonda knjižnice Muzejskega društva. Zbirka Muzejskega društva, ki časovno sega v obdobje od 15. do 20. stoletja in zajema okrog 8.500 enot, ob prevzemu ni bila ohranjena kot celota oziroma kot samostojna zbirka, gradivo pa je bilo vključeno v redni knjižnični fond in v različne oddelke knjižnice. Del gradiva je bil vse do leta 2001, ko je bil prenesen v prostore današnje ptujske knjižnice, nastanjen v celicah nekdanjih ptujskih zaporov na Muzejskem trgu (Kmetec - Friedl, 1999, str. 8; Zmazek, 2018, str. 29, 30). Veliko gradiva iz fonda Muzejskega društva je do danes ostalo neobdelanega. Vzrok temu je v največji meri mogoče iskati v nedorečenosti in neenotnosti pri formalni in vsebinski obdelavi antikvarnega oziroma starejšega gradiva⁵ v sistemu COBISS ter zahtevnosti obdelave te vrste gradiva, pomanjkanju kadra, časa in finančnih sredstev (Kodrič - Dačić, 2012, str. 3; Petrovič, 2018, str. 194).

Zaradi velikega pomena knjižnice Muzejskega društva smo se v Knjižnici Ivana Potrča odločili za ponovno postavitev zbirke kot samostojne enote. Glede na obsežnost fonda in zahtevnost katalogizacije starejšega gradiva ocenjujemo, da bo projekt obdelave in strokovne ureditve knjižnice Muzejskega društva trajal več let. Vodenje projekta sta prevzeli Božena Kmetec - Friedl (Oddelek obdelave) in Mira Petrovič (Domoznanski oddelek), ob njima pa je v projekt vključenih več katalogizatorok, ki so že opravile vsa potrebna izobraževanja za katalogizacijo antikvarnega knjižnega gradiva.

⁵ Med starejše (antikvarno) gradivo prištevamo gradivo, ki je izšlo pred uvedbo strojnega tiska v 19. stoletju (ISBD(A), 1997, str. 1) oziroma je bilo natisnjeno do leta 1820, medtem ko je CERL (Consortium of European Research Libraries) premaknil časovno mejo nastanka na leto 1830. Sem se praviloma prištevajo vse ročno tiskane monografske publikacije od iznajdbe tiska naprej (Hrovat, 2008, str. 82).

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

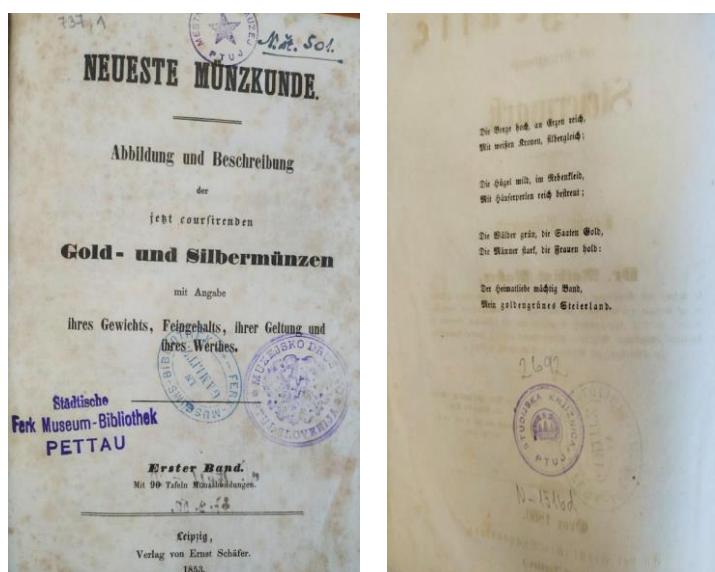
V okviru projekta obdelave in strokovne ureditve knjižnice Muzejskega društva predvidevamo:

- bibliografsko obdelavo zbirke v sistemu COBISS,
- nakup opreme za zaščito gradiva (po meri narejene zaščitne škatle, trajno obstojni papir in karton za zavijanje),
- nakup ustreznih omar oziroma regalov s policami in druge potrebne opreme za hrambo gradiva,
- digitalizacijo izbranih knjižnih dragocenosti,
- razstavo in publikacijo,
- zaščito zbirke kot celote in njeno razglasitev za spomenik državnega pomena.

Odločili smo se, da bomo zbirko Muzejskega društva obdelali po delih oziroma v več fazah. Tako v okviru naše pisne naloge obravnavamo najstarejši del zbirke, Ferkovo knjižnico iz Gomilice, kar predstavlja začetno fazo projekta obdelave in ureditve muzejske knjižnice.

4.1 OBLIKOVANJE ZBIRKE S FERKOVO ZAPUŠČINO

Iz fonda knjižnice Muzejskega društva smo sprva odbrali gradivo, ki ima označeno lastništvo in žig: *Ferk Museums – Bibliothek Gamlitz*, kar priča o tem, da je bilo gradivo v preteklosti v lasti Ferkove zasebne knjižnice v Gomilici. Odbrano gradivo ob omenjenem žigu Ferkove knjižnice v Gomilici vsebuje tudi druge, kasnejše žige: *Muzejsko društvo Ptuj*, *Städtische Ferk Museum – Bibliothek Pettau*, *Mestni Ferkov muzej*, *Študijska knjižnica Ptuj*.

Sliki 7 in 8: Gradivo iz Ferkove knjižnice v Gomilici vsebuje ob žigu *Ferk Museums – Bibliothek Gamlitz* tudi druge, kasnejše lastniške žige (foto: B. Kancler).

Odbrano gradivo smo prešteli in našli 1.396 enot gradiva, ki ga začasno hranimo v Oddelku obdelave, ločeno od preostalega gradiva iz knjižnice Muzejskega društva.

Sliki 9 in 10: Gradivo iz Ferkove gomiliške knjižnice je začasno shranjeno v Oddelku obdelave (foto: B. Kancler).

K odbranemu gradivu je treba prišteti tudi že v preteklosti obdelano gradivo iz Ferkove knjižnice v Gomilici, ki je vključeno v redni fond Domoznanskega oddelka. Ker pri tem gradivu v katalogu ni dosledno zabeleženo, da izvira iz Ferkove gomiliške knjižnice, ni znano, za koliko gradiva gre. Smiselno bi bilo, da se v prihodnje, ob morebitnem srečanju s tem gradivom v katalogu zabeleži njegov izvor, kasneje pa se gradivo prenese k zbirki Muzejskega društva oziroma k Ferkovi knjižnici iz Gomilice. Poleg tega v Domoznanskem oddelku hranimo tudi dragocenosti, ki izvirajo iz Ferkove knjižnice v Gomilici, med drugim inkunabulo Pelbartusa de Temeswara *Stellarium Corone benedictae Marie virginis*, ki je nastala okrog leta 1498 (Emeršič, 1978a, str. 40; Zmazek, 2019, str. 14, 15) in Paracelsusova zbrana dela *Opera, Bücher und Schrifften* iz leta 1616 (Zmazek, 2019, str. 39, 40).

Sliki 11 in 12: Inkunabula *Stellarium Corone benedictae Marie virginis*⁶ (ok. 1498) (foto: M. Zmazek)

⁶ Knjiga ima kasnejšo vezavo. Vezana je v leseni platnici, prevlečeni z belim usnjem, ki vsebuje kovinska zaklepa (Zmazek, 2019, str. 15).

Sliki 13 in 14: Avtor spisov *Opera, Bücher und Schrifften* (1616) je švicarski zdravnik Paracelsus (upodobljen na desni sliki) (foto: A. Bezjak).

Dragocenosti hranimo v po meri narejenih in ročno izdelanih škatlah iz trajno obstojne lepenke in platna. Škatle nudijo knjigam ustrezno mikroklimo, jih varujejo pred svetlobo, prahom, umazanijo in mehanskimi poškodbami. Škatle hranimo v ognjevarnih omarah. V prostoru redno spremljamo in beležimo spremembe temperature in relativne vlage ter skušamo zagotoviti čim bolj optimalne pogoje.

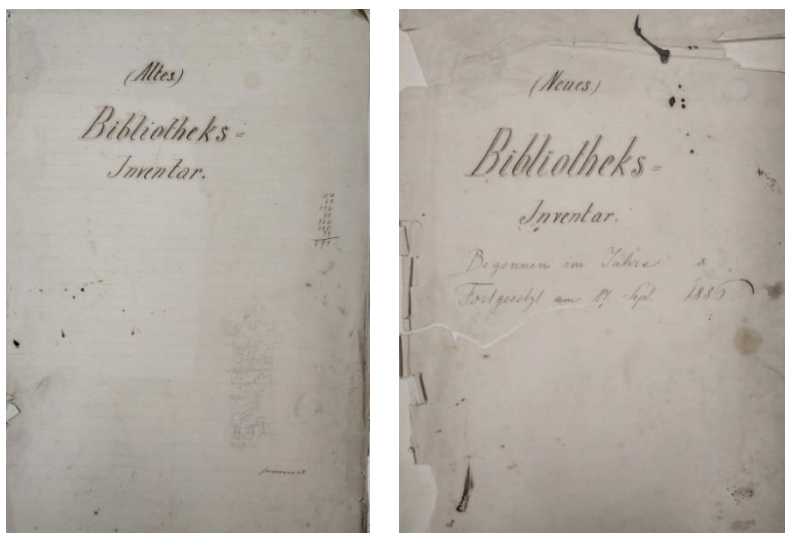

Sliki 15 in 16: Knjižne dragocenosti hranimo v po meri izdelanih škatlah iz lepenke in ognjevarnih omarah v Domoznanskem oddelku (foto: B. Kancler).

Jakob Emeršič, nekoč bibliotekar v Domoznanskem oddelku ptujske knjižnice, ki je raziskoval Ferkovo knjižnico iz Gomilice, navaja (Emeršič, 1993, str. 30), da je ob uradni otvoritvi Ferkovega muzeja in knjižnice v Gomilici leta 1880 v jutranjiku Tagespost izšlo poročilo, v katerem je zapisano, da je knjižnica urejena in postavljena v veliki pregradi dveh sob. Sestavljajo jo šolska knjižnica, oddelek del za pouk kmečkega prebivalstva, boljša popularna znanstvena dela in izbor zabavnega čtiva za poletne goste: v celoti 1.364 del v 2.232 knjigah in

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

1.245 zvezkih. Kot piše Emeršič (1993, str. 33), fond Ferkove gomiliške knjižnice prikazujeta dve inventarni knjigi. Prva, starejša (*Bibliotheks-Inventar*) našteva 1.014 del, druga, na novo urejena iz leta 1886 (*Bibliotheks-Inventar. Begonnen im Jahre Fortgesetzt am 17. Sept. 1886*) pa 1.072 del, saj prejšnjemu seznamu dodaja nove pridobitve, omenja pa tudi darovalce. Inventarni knjigi, ki sta velikega formata (45 x 30 cm), hranimo v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj.

Sliki 17 in 18: Ohranjeni inventarni knjigi iz Gomilice: starejša Bibliotheks-Inventar (levo) in novejša Bibliotheks-Inventar. Begonnen im Jahre Fortgesetzt am 17. Sept. 1886 (desno) (foto: B. Kancler)

Da seznama res prikazujeta fond Ferkove knjižnice v Gomilici, smo potrdili s primerjanjem inventarnih števil, s katerimi je označeno gradivo iz Ferkove zasebne knjižnice, s številkami, pod katerimi je to gradivo vpisano v ohranjeni inventarni knjigi. Odbrano gradivo iz Gomilice je namreč oštevilčeno večkrat, saj je gradivu sprva inventarne številke dodelil Ferk v Gomilici, kasneje Pirchegger in Smodič v okviru knjižnice Muzejskega društva, prav tako pa je gradivo svojo inventarno številko dobilo v Študijski knjižnici. Ugotovili smo, da s Ferkovima seznamoma sovpadajo inventarne številke, nalepljene na hrbtu gradiva. Posamezno delo predstavlja ena inventarna številka; če delo sestoji iz več knjig oziroma zvezkov, imajo vse oziroma vsi izmed njih isto številko.

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Slike 19, 20 in 21: Naslovna stran dela J. H. G. Feberja *Lehrbuch der praktischen Philosophie* iz leta 1773 (levo), ki je oštevilčeno z inventarno številko 47 (sredina) in pod to številko vpisano v obe Ferkovi inventarni knjigi (na desni sliki je vpis iz starejše inventarne knjige) (foto: B. Kancler).

Nadalje Emeršič omenja (Emeršič, 1993, str. 37), da je v časniku *Pettauer Zeitung* novembra 1894 zapisano, da je Franc Ferk ptujskemu muzeju pripravljen predati svojo muzejsko zbirko in knjižnico z okrog 2.000 zvezki redkih del, pol leta kasneje pa lahko v omenjenem časniku (*Local Museum*, 1895, str. 3) preberemo, da sta iz Gomilice na Ptuj prispela dva vagona, polna Ferkovih stvari, zlasti knjig ter k njim pripadajočih polic in steklenih omar. Popisa knjižne zbirke, ki je bila Ptuju skupaj z muzejskimi predmeti uradno predana leta 1899, Ferk zaradi kasnejšega spora s takratnim županom Josefom Ornigom ptujski občini nikoli ni izročil.

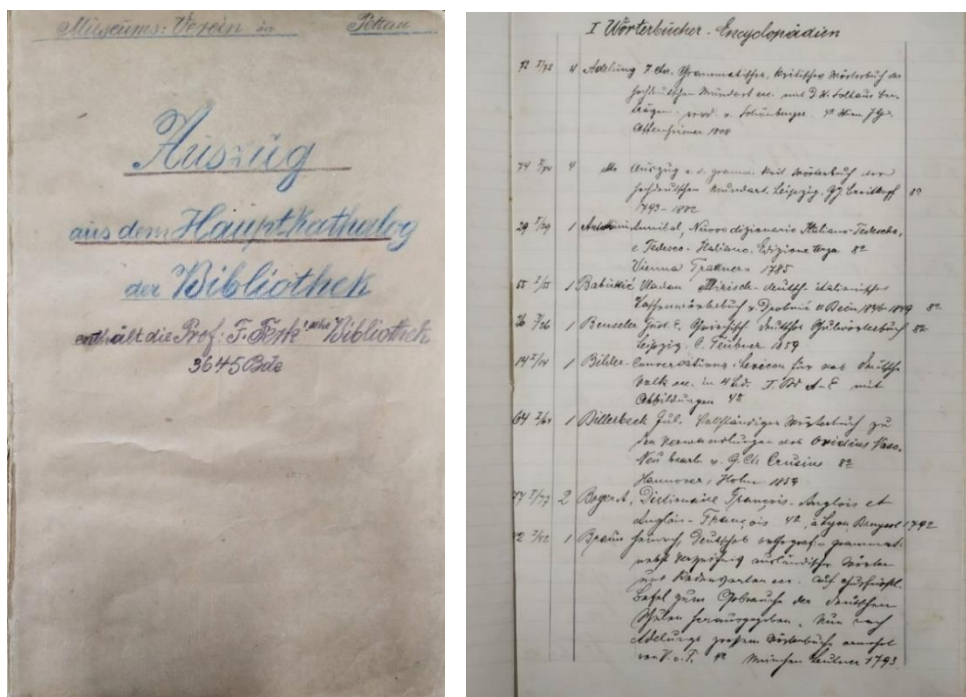
Kot smo že omenili, je fond knjižnice Muzejskega društva leta 1901 popisal dr. Pirchegger, ki je kasneje na zahtevo deželnega namestništva v Gradcu delno izločil in posebej popisal še gradivo iz Ferkove gomiliške knjižnice (Emeršič, 1993, str. 48). V Knjižnici Ivana Potrča hranimo enega izmed Pircheggerjevih seznamov, ki je naslovljen z *Museumsverein in Pettau: Auszug aus dem Hauptkatalog der Bibliothek enthält die Prof. F. Ferk'sche Bibliothek 3645 Bde* oziroma v prevodu *Muzejsko društvo Ptuj: Izvleček iz glavnega kataloga knjižnice, vsebuje knjižnico prof. F. Ferka, 3645 vezav*. Glede na število del, ki so v ohranjenem seznamu popisana, predvidevamo, da gre za seznam Ferkovega gradiva iz Gomilice. Pircheggerjev popis, ki ga hranimo, namreč vsebuje nekaj manj kot 1.500 del v 3.645 zvezkih. Njegov popis knjižnice Muzejskega društva iz leta 1901 pa naj bi po navedbah Emeršiča (1993, str. 48) in poročila o delovanju Muzejskega društva, objavljenega v časniku *Pettauer Zeitung* (*Hauptversammlung des Museumsverein*, 1902, str. 2), vseboval 2.000 del v 7.218 zvezkih. V ohranjenem Pircheggerjevem seznamu, ki obsega 188 strani, je gradivo razvrščeno v 19 skupin,

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

znotraj vsake skupine pa navedeno po abecednem vrstnem redu avtorjev oziroma ponekod naslovov. Tako Pirchegger gradivo razvršča v naslednje skupine:

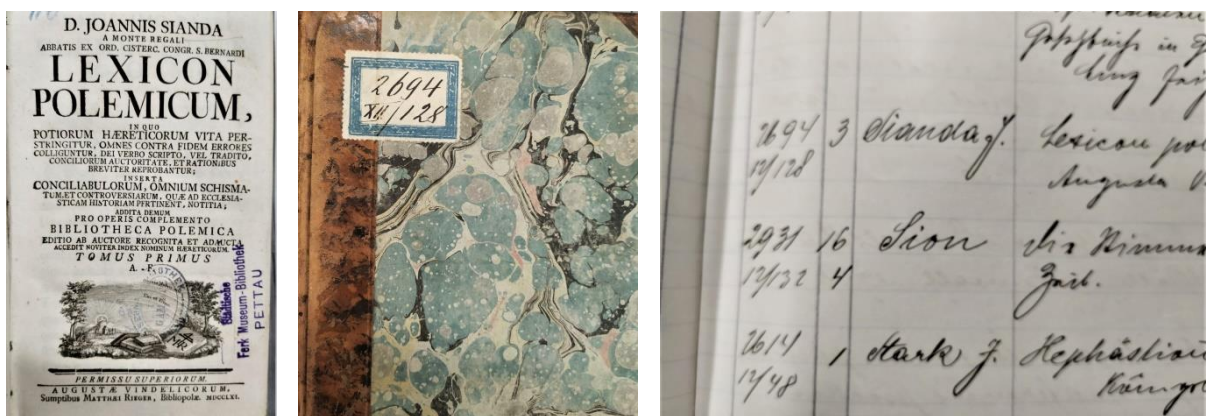
1. *Wörterbücher – Encyclopädien* (Slovarji in enciklopedije),
2. *Deutsche Literatur und Philosophie* (Nemška literatura in filozofija),
3. *Classiche Literatur und Philologie* (Klasična literatura in filologija),
4. *Literatur und Philologie - moderne Sprachen* (Literatura in filologija – moderni jeziki),
5. *Geschichte* (Zgodovina),
6. *Geografie* (Geografija),
7. *Mathematik, Physik und technische Wissenschaften* (Matematika, fizika in tehnične vede),
8. *Land. und Hauswirtschaft. Viehzucht* (Kmetijstvo, gospodarstvo in živinoreja),
9. *Forstwirtschaft und Jagd* (Gozdarstvo in lov),
10. *Naturgeschichte* (Naravoslovje),
11. *Philosophie uund Pädagogik* (Filozofija in pedagogika),
12. *Religions Wissenschaften* (Religija),
13. *Rechts und Staatswissenschaft* (Pravo in politične znanosti),
14. *Medizin* (Medicina),
15. *Militaria* (Vojaštvo),
16. *Handel und Verkehr* (Trgovina in promet),
17. *Photografie* (Fotografija),
18. *Zeitschriften ecc.* (Časopisi in revije),
19. *Zeitschriften fur Kunst und Musik* (Revije za umetnost in glasbo).

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Sliki 22 in 23: Ohranjen Pircheggerjev popis domnevno Ferkovega gradiva iz Gomilice (foto: B. Kancler)

S številčenjem gradiva v Pircheggerjevem seznamu sovpadajo inventarne številke, nalepljene v zgornjem levem kotu gradiva.

Slike 24, 25 in 26: Naslovna stran leksikona iz Ferkove knjižnice (levo) z inventarno številko 2694 12/128 (sredina) in njegov vpis v Pircheggerjevem popisu (desno) (foto: B. Kancler)

Po pregledu ohranjenega gradiva in obeh ohranjenih inventarnih knjig iz Ferkove knjižnice v Gomilici, delnega Pircheggerjevega popisa ter virov in literature smo ugotovili, da zbirko sestavljajo predvsem dela v nemškem jeziku, najdemo pa tudi gradivo v slovenskem, latinskem, italijanskem, francoskem in angleškem jeziku. Zbirko sestavlja tako strokovno gradivo kot tudi leposlovje. Zastopana so različna strokovna področja: arheologija, zgodovina in umetnostna zgodovina, filozofija, psihologija, medicina, matematika itd. Med gradivom najdemo slovarje,

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

leksikone, enciklopedije, priročnike, učbenike, romane itd. Gradivo iz Ferkove gomiliške knjižnice časovno sega v obdobje od 15. do 19. stoletja.

4.2 OPREMA IN ZAŠČITA GRADIVA

Pri načrtovanju opreme in zaščite gradiva iz Ferkove zapuščine smo si v največji meri pomagali s priročnikom *Oprema knjižničnega gradiva na primerih kulturne dediščine NUK* (Poličnik - Čermelj in Malešič, 2010) ter z IFLA načeli za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim (2005). Oprema in zaščita knjižničnega gradiva vključujeta pripravo gradiva za izposajo: označevanje gradiva z inventarno številko, označevanje lastništva oziroma žigosanje gradiva, vpis načina nabave in datuma pridobitve, določanje mesta postavitve, lepljenje nalepk s črtnimi kodami in osnovnimi podatki o gradivu, zaščito za varno hranjenje in uporabo itd. Način opreme in zaščite gradiva je odvisen od vrste gradiva ter od namena uporabe (Poličnik - Čermelj in Malešič, 2010, str. 14, 19).

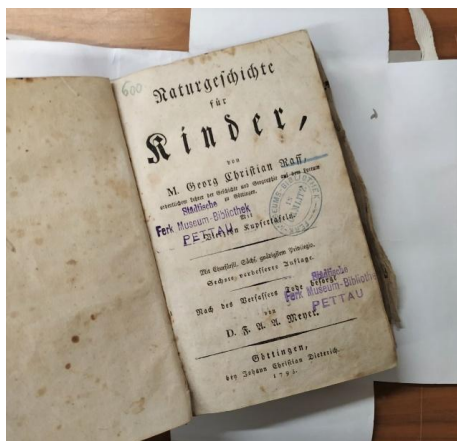
Knjižnično gradivo začnemo opremljati takoj, ko se ga pregleda in ustrezno evidentira v knjižničnih evidencah. Pri opremi gradiva je potrebno ravnati tako, da na gradivu povzročimo čim manj trajnih poškodb. Gradivo najprej opremimo z lastniškim žigom knjižnice, vpišemo v oziroma na gradivo inventarno številko in signaturo,⁷ s katero mu določimo mesto postavitve. Zaradi lažjega iskanja po knjižnih policah moramo gradivo opremiti tudi s signaturno nalepko na ovoju oziroma škatli. Za avtomatizirano izposajo in revizijo pa gradivo potrebuje še črtno kodo (Poličnik - Čermelj in Malešič, 2010, str. 12).

Zaradi nepoznavanja materialov knjižničnega gradiva in pripomočkov za označevanje lahko pri opremljanju gradiva povzročimo trajne poškodbe. Neprimerni materiali, črnila in lepila lahko na gradivu pospešijo kemijsko razgradnjo, povzročajo pa tudi estetske in mehanske poškodbe. Zato pri označevanju gradiva smiselno uporabljamo svinčnik, ki ne pušča vdolbin oziroma sledi na naslednjih straneh, permanentna črnila ter lepila, ki jih je mogoče odstraniti brez poškodb na gradivu. Na gradivu, ki je namenjeno izposoji, so oznake nujne za varovanje kot tudi za iskanje in vračanje gradiva na mesto hranjenja. Zaradi pogostega rokovanja s tovrstnim gradivom skrbimo predvsem za to, da so oznake obstojne: da ne odpadejo z gradiva in da jih ni mogoče enostavno odstraniti (Poličnik - Čermelj in Malešič, 2010, str. 12, 13, 33).

⁷ Signatura je oznaka, ki pove, kje se določena publikacija v knjižnici nahaja oziroma kje stoji (Poličnik - Čermelj in Malešič, 2010, str. 26).

Na način označevanja moramo biti še posebej pozorni ravno pri arhivskem in dragocenem knjižničnem gradivu. Najbolje je, da označujemo zaščitne ovoje, gradivo pa opremimo le z najnujnejšimi oznakami, kot so lastniški žig, inventarna številka, signatura ter oštevilčenje posameznih listov. Pisni zaznamki morajo biti čim manj vpadljivi (Poličnik - Čermelj in Malešič, 2010, str. 12).

Zbirka s Ferkovo zapuščino vsebuje nekaj broširanih knjig (v mehki vezavi), ki jih bo potrebno ustrezno zaščititi. Eno izmed možnosti zaščite predstavlja enostavni ovoj s štirimi zavihki iz trajno obstojnega papirja⁸, ki se mu za zagotavljanje boljše mehanske zaščite knjige oziroma za oporo doda še navadni karton (sliki 27 in 28). Smiselno pa bi bilo razmisliti tudi o nakupu map s štirimi zavihki iz kartona oziroma lepenke, ki ustrezajo standardu za trajno hranjenje⁹. Predlagamo, da se po potrebi za morebitno dragocenejše gradivo izdelajo škatle iz lepenke.

Sliki 27 in 28: Primer zaščite gradiva z ovojem iz trajno obstojnega papirja in z dodanim kartonom za oporo (foto: B. Kancler)

Predlagamo, da se inventarno številko vpiše z mehkim grafitnim (B) svinčnikom na hrbet naslovne strani oziroma na prvi prosti list, kakor se priporoča v priročniku za opremo knjižničnega gradiva (Poličnik - Čermelj in Malešič, 2010, str. 54).

⁸ »Papir brez kislin in drugih škodljivih kemičnih snovi, ki se uporablja za zaščito arhivskih izvodov tiskanih publikacij« (Kanič idr., 2009, str. 56).

⁹ Zaenkrat za izdelavo zaščitnih ovojev v Knjižnici Ivana Potrča uporabljamo samo trajno obstojen papir dveh gramatur (100 g/m² in 160 g/m²), z lastnostmi, ki ustrezajo zahtevam standardov SIST EN ISO 9706 in SIST EN ISO 11108.

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Ker na staro gradivo ne smemo lepiti tiskanih signaturnih nalepk, predlagamo uporabo nalepk iz trajno obstojnega papirja, na katere se s pisalom Pigma ali tušem ročno izpiše signaturo, in se jih na gradivo nalepi s škrobnim lepilom. Sintetične nalepke s črtno kodo lahko nalepimo le na zaščitne ovoje oziroma na zaščitne škatle (Poličnik - Čermelj in Malešič, 2010, str. 54).

Sliki 29 in 30: Broširane knjige v zaščitnem ovoju (levo) in po meri izdelana zaščitna škatla za dragocenosti (desno), opremljene s signaturnimi nalepkami (foto: B. Kancler)

Gradivo iz Ferkove knjižnice, in kasneje tudi ostalo gradivo iz knjižnice Muzejskega društva, bomo ožigosali z novim, za ta namen izdelanim okroglim žigom: *Knjižnica Ivana Potrča Ptuj – Muzejsko društvo*, kakor smo to storili pri doslej obdelanih zapuščinah. Uporabili bomo žig iz surove gume in blazinice, napojene s črnilom Noris 218. Žig bomo odtisnili na hrbet naslovne strani oziroma na prvi prosti list ob vpisano inventarno številko. Knjige bomo žigosali sproti, kot jih bomo obdelovali.

4.3 STROKOVNA OBDELAVA GRADIVA

Vsaka knjižnica mora imeti strokovno obdelano in urejeno zbirko knjižničnega gradiva, kar uporabniku omogoča učinkovit dostop do gradiva in informacij. Strokovno obdelavo knjižničnega gradiva delimo na opisno katalogizacijo (formalna obdelava, katalogizacija), pri čemer popišemo formalne podatke o publikaciji, brez vsebinskih oznak, in na predmetno katalogizacijo (vsebinska obdelava, klasifikacija), kjer z vsebinskimi oznakami kratko in jedrnato opišemo vsebino dokumenta. Dobimo bibliografski zapis gradiva (Sternad, 2014, str. 5).

V Navodilih za strokovno obdelavo in hranjenje nacionalno pomembnega domoznanskega knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah (2012, str. 1–2) je zapisano, da knjižnice v Sloveniji

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

pri bibliografski obdelavi domoznanskega gradiva upoštevajo pravilnike, mednarodne standarde, priročnike in navodila, ki veljajo v nacionalnem vzajemnem bibliografskem sistemu oziroma jih sprejme Komisija za katalogizacijo pri Narodni in univerzitetni knjižnici. Tako se pri obdelavi praviloma uporabljajo naslednji standardi, pravilniki in priročniki:

- pravilnik Eve Verona (Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga, 1983–1986),
- različni standardi ISBD,
- PREKAT: priročnik za enostavno uporabo katalogizacijskih pravil (2001),
- ZNAČKA: priročnik za določanje značnic pri katalogizaciji (2001),
- Splošni slovenski geslovnik: navodila za predmetno označevanje knjižničnega gradiva in geslovnik (dostopno na spletu),
- Univerzalna decimalna klasifikacija: priročnik (2006),
- UDCMRF 2006 (dostopno na spletu),
- priročniki COMARC itd.

Del domoznanskega fonda knjižnic predstavljajo posebne domoznanske zbirke: zbirke starih knjig, zbirke neknjižnega gradiva, zapuščinski korpusi, privatne knjižnice in knjižnice ustanov. Zaradi pomanjkanja skupnih strokovnih usmeritev glede obravnave zbirk, ki so zaključene celote, so se knjižnice pri skrbi zanje doslej znašle vsaka po svoje. Zato si knjižničarji, ki so skrbniki teh zbirk, zadnja leta močno prizadevajo za oblikovanje ustreznih strokovnih navodil, na podlagi katerih bo poenotena strokovna obravnava tega gradiva (Petrovič, 2020, str. 11–15).

V Ferkovi knjižni zapuščini iz Gomilice, kot tudi v preostali zbirki Muzejskega društva, se nahaja veliko starejšega (antikvarnega) gradiva, ki zaradi svojih posebnosti zahteva nekoliko drugačno obdelavo. Pri katalogizaciji starejšega gradiva, izdanega do vključno leta 1820, ter v slovenskem prostoru tudi nekatero gradivo, izdano vse do leta 1850, se uporablja standard ISBD(A): mednarodni standardni bibliografski opis starejših (antikvarnih) monografskih publikacij (Hrovat, 2008, str. 85).

Katalogizatorke ptujske knjižnice, ki bodo obdelovale gradivo iz knjižnice Muzejskega društva in s tem tudi iz Ferkove knjižnice, so se udeležile tečaja za katalogizacijo antikvarnega gradiva v Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani, kjer so pridobile vsa potrebna znanja in se seznanile s posebnostmi in poudarki pri katalogizaciji starejšega gradiva.

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

Dogovorjeno je bilo, da bodo katalogizatorke pri ustvarjanju bibliografskih zapisov v sistemu COBISS v formatu COMARC/B¹⁰ poleg polja 140 – *Antikvarno gradivo – splošno*¹¹ izpolnjevale tudi polje 141 – *Antikvarno gradivo – značilnosti izvoda*.¹² V polje 317 – *Opomba o izvoru* bodo vpisale: *Izvod iz Knjižnice Muzejskega društva Ptuj, prvotno del Ferkove zbirke v Gomilici*. Za raziskovanje izvora in provenience¹³ bodo popisale čim več podatkov, ki bodo na platnici, naslovni strani, v knjigi, vnesle pa bodo tudi podatke o različnih listkih, pismih ipd., najdenih v posamezni knjigi. V to polje bodo vpisale še inventarno številko¹⁴ in siglo¹⁵ Knjižnice Ivana Potrča (50360). Kot datum prejema bodo navedle 1. 8. 1948, ko je gradivo prešlo v last takratne Študijske knjižnice, kot način nabave pa *stari fond*. V polje 996r bodo vnesle vse podatke o žigih, lastniških vpisih in posvetilih, in sicer tako, kot je napisano. Če bo žigov več, bodo popisale vse različice.

Gradivo iz knjižnice Muzejskega društva bo urejeno kot posebna zbirka Domoznanskega oddelka, zato bo potrebno pri bibliografski obdelavi gradiva kot podlokacijo navesti Domoznanski oddelek – Muzejsko društvo (oziroma DO – MD). Da pa bo gradivo iz Ferkove knjižnice v Gomilici možno ločiti od preostalega gradiva knjižnice Muzejskega društva, bo treba dodati tudi interno oznako za fizično lokacijo, in sicer *F* kot Ferk.

¹⁰ COMARC/B, format strojno čitljivega zapisa za opis in izmenjavo bibliografskih podatkov v sistemu COBISS, je zasnovan na formatu za bibliografske podatke UNIMARC, ki predstavlja mednarodni standard. Format za bibliografske podatke COMARC/B vključuje poleg standardnih polj/podpolj formata UNIMARC še številne posebnosti strukture bibliografskih zapisov v sistemu COBISS (COMARC/B Format za bibliografske podatke, 2020).

¹¹ Polje 140 vsebuje kodirane podatke, ki se nanašajo na fizično obliko starejših monografskih publikacij (antikvarnega gradiva): ilustracije, vrsta vsebine, literarna vrsta, podlaga, vodni znak itd. (IZUM, 2020).

¹² Polje 141 vsebuje kodirane podatke, ki se nanašajo na značilnosti posameznih izvodov starejših monografskih publikacij (antikvarnega gradiva): material za vezavo, vrsta vezave, ohranjenost vezave, signatura, ustanova itd. (COMARC/B Format za bibliografske podatke, 2020).

¹³ Z izrazom *provenience* so označeni "podatki o zgodovini in lastništvu določenega predmeta, dokumenta, publikacije, na podlagi katerih se določita pristnost in lastništvo" (Kanič idr., 2009, str. 267).

¹⁴ *Inventarna številka* je zaporedna številka, ki jo dobi vsaka publikacija, ki jo prejme knjižnica. Vpiše se v inventarno knjigo ter prepiše v/na publikacijo. Je enkratna in nezamenljiva številka, ki identificira publikacijo (Poličnik – Čermelj in Malešič, 2010, str. 23).

¹⁵ *Sigla*, tudi knjižnična številka, je "stalna evidenčna in identifikacijska številka knjižnice v razvidu knjižnic, kooperativnem katalogu" (Kanič idr., 2009, str. 296).

001 an - nov zapis ba - tekstovno gradivo, tiskano cm - monografska publikacija d0 - ni hierarhičnega odnosa eocm64992795 7ba - latinica

100 bd - publikacija, zaključena ob izidu ali v enem koledarskem letu c1616 ek - odrasli, zahtevno (neleposlovje) hslv - slovenski lba - latinica

1010 ager - nemški

102 afra - Francija

140 aac - okrašene črke (inicialke) aag - frontispic dba - naravoslovno delo ga - papir, splošno

141 aa - pergament, velen af - lepenka, karton ba - izvirna, tj. prvotna vezava dd - poškodovana ed - poškodovan 550360 - Knjižnica Ivana Potrča, Ptuj 90623619

2000 aAureoli Philippi Theophrasti Bombasts von Hohenheim Paracelsi ... Opera, Bücher und Schriften eso viel deren zur Hand gebracht, und vor wenig Jahren, mit und auss ihren glaubwürdigen eygener handgeschriebenen Originalien collacioniert, vergliechen, verbessert, und durch Joannem Huserum Brisgoium in zehen unterschiedliche Theil in Truck gegeben. ...

210 aStrassburg cin verlegung Lazari Zessners seligen Erben d1616

215 aXII, 1127, LIII str. d33 cm

317 aIzvod iz Knjižnice Muzejskega društva Ptuj, prvotno del Ferkove zbirke v Gomilici 550360 - Knjižnica Ivana Potrča, Ptuj

320 aKazalo

5400 aOpera

60010 aParacelsus f1493-1541

6100 zslv - slovenski amedicina aalkimija a16. st.

675 a61(430):929Paracelsus b61 - Medicina. c61 - Medicina s61 - Medicina. Nezgode. Veterina. Farmacija.

700 0 313214819 aParacelsus f1493-1541 4070 - avtor

70211 3158728803 aHuser bJohannes 4340 - urednik 4080 - avtor dodatnega besedila

85641 ghttp://www.dlib.si/?urn=URN:NBN:SI:DOC-1JW0WN8S zGradivo je dostopno na portalu dLib.si

900 0 313214819 aParacelzus

900 1 313214819 aHohenheim bTheophrast von

900 1 313214819 aVon Hohenheim bTheophrast

900 1 313214819 aBombast ab Hohenheim bAureolus Philippus Theophrastus Paracelsus

900 1 313214819 5f - pravo ime aHohenheim bTheophrastus Bombastus von

900 1 313214819 5f - pravo ime aVon Hohenheim bTheophrastus Bombastus

900 1 313214819 aParacelsus bAureolus Theophrastus

dIDiRaPARACELSUS5Opera f0623619 o19510217 p4 - omejena dostopnost - čitalnica

996 2 rŽig: Städtische Ferk Museum-Bibliothek Pettau rRokopisni lastniški vpis: Ex libris Math. Lit.... rŽig: Ferk Museums-Bibliothek in Gamlitz ve - stari fond 6334173

Slika 31: Prikaz bibliografskega zapisa v COMARC formatu v sistemu COBISS s poudarjenimi polji, pomembnimi za antikvarno gradivo (vir: COBISS3/Izposoja)

4.4 POSTAVITEV ZBIRKE IN PRIMERNI POGOJI ZA NJENO HRAMBO

Zapuščine so pomemben del vsake knjižnice. Zaželeno je, da se celotno zbirko gradiva iz zapuščine hrani skupaj, v posebnih in za hrambo primernih prostorih. Če pa želimo zbirko trajno hraniti, moramo poskrbeti za varnost zgradbe oziroma prostora, kjer bo zbirka nastanjena (zaščita pred krajo, naravnimi nesrečami, izlivi vode ipd.), za primerno hrambo in rokovanje z gradivom ter za ustrezne klimatske pogoje (IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim, 2005, str. 23, 58).

Načini shranjevanja gradiva neposredno vplivajo na njegovo življenjsko dobo. Medtem ko pravilno shranjevanje gradiva podaljša njegovo življenjsko dobo, jo brezbriznost, prepuščanje naključju in prenatrpanost zbirk krajšajo ter na gradivu povzročajo poškodbe. Hranjenje v zaprtih prostorih, ki ne ustrezajo merilom za trajno hrambo, pospeši razgradne procese, namesto da bi gradivo obvarovalo pred njimi (IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim, 2005, str. 67).

V prostorih, kjer gradivo hranimo, mora biti poskrbljeno za čim ugodnejše klimatske razmere. Temperatura, vlažnost, nečistoča v zraku in osvetlitev vplivajo na obstojnost organskih materialov, ki sestavljajo gradivo. Najpomembneje je vzdrževati čim bolj enakomerno temperaturo in relativno vlažnost brez večjega nihanja. Priporočeno je, da je relativna vlaga od 40 do 55 % in konstantna, temperatura pa čim nižja, od 18 do 22 °C in prav tako konstantna (IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in ravnanje z njim, 2005, str. 47; Malešič, b. d.; Vodopivec Tomažič, 2012, str. 19).

Poleg temperature, vlažnosti in onesnaženega okolja na trajnost gradiva vpliva tudi svetloba. Vse valovne dolžine svetlobe (vidna, infrardeča in ultravijolična) pospešujejo kemijsko razgradnjo organskih materialov (IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim, 2005, str. 50). Zato mora biti izpostavljenost gradiva svetlobi dobro nadzorovana, gradivo, ki ni v trajni uporabi, je treba skladiščiti stran od neposredne svetlobe (Čučnik - Majcen, 1996, str. 37–38). V prostorih, kjer se nahaja gradivo, mora biti jakost osvetlitve čim nižja. V čitalniških prostorih je dovolj 200–300 luksov osvetlitve, medtem ko je za branje takšna osvetlitev prešibka (IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim, 2005, str. 50–51). Dnevno svetlobo odstranimo s pomočjo filtrov in/ali zastorov, prav tako s pomočjo

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

filtrov odstranimo ultravijolično svetlobo, ki jo vsebujejo luči, gradivo pa osvetljujemo čim krajši čas (Malešič, b. d.).

Zbirka Muzejskega društva s pripadajočo Ferkovo knjižnico iz Gomilice bo postavljena kot samostojna oziroma posebna zbirka v okviru domoznanskega fonda in umeščena v poseben prostor ptujske knjižnice. Kje točno bo zbirka postavljena, še ni popolnoma določeno. Stremimo pa k temu, da bi bila celotna zbirka knjižnice Muzejskega društva nastanjena v istem prostoru. Glede lokacije za postavitev zbirke kolebamo med tremi možnostmi: ali prostori Oddelka obdelave, kjer je gradivo začasno nastanjeno sedaj, ali hodnik pred Domoznanskim oddelkom ali pa zadnji prostor čitalnice Študijskega oddelka, kjer je trenutno nastanjen del priročne knjižnice oziroma strokovno gradivo, ki je namenjeno samo čitalniški izposoji. Najbolj se nagibamo k zadnji možnosti, saj nam ta dopušča, da hranimo celotno zbirko Muzejskega društva na enem mestu. Prostor bo seveda potrebno primerno preurediti in opremiti z novimi knjižnimi policami oziroma omarami ter zagotoviti primerne pogoje za varno in trajno hrambo gradiva.

Sliki 32 in 33: Čitalnica Študijskega oddelka, ki jo bo za trajno hrambo zbirke knjižnice Muzejskega društva potrebno primerno preurediti (foto: B. Kancler).

Za zagotovitev ustreznih klimatskih pogojev priporočamo uporabo naprav za spremljanje in beleženje sprememb temperature in relativne vlage: termometer in higrometer oziroma

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

(elektronski) termohigrograf¹⁶. Predlagamo, da se v prostor za uravnavanje temperature in vlage namesti klimatska naprava s funkcijo čiščenja zraka, prilagojena standardom za shranjevanje gradiva. Prav tako priporočamo namestitev vlažilca oziroma naprave, ki zrak izsuši ali vlaži. Na oknih predlagamo uporabo UV-filtrov in senčil oziroma težkih zaves, ki prostor in gradivo ščitijo pred direktno dnevno svetlobo. Kot svetlobni vir priporočamo svetleče diode (LED), ki imajo majhno UV-sevanje. Da bo gradivo čim manj časa osvetljeno, bo potrebno redno ugašati luči (IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim, 2005, str. 59–60; Vodopivec Tomažič, 2012, str. 21–22).

Kljub temu da gradivo iz Ferkove knjižnice v Gomilici v okviru knjižnice Muzejskega društva nikoli ni bilo fizično ločeno oziroma postavljeno kot ločen korpus, menimo, da bi ga bilo zaradi njegove pomembnosti smiselno postaviti na ločene knjižne police. Kljub vsemu gre za gradivo, ki je predstavljajo temelj za nastanek knjižnice Muzejskega društva, kasneje Študijske knjižnice oziroma danes Knjižnice Ivana Potrča.

Predlagamo, da se gradivo umesti v zastekljene knjižne omare s kovinskimi policami, ustrezno zračene z režami ob straneh, ali pa v lesene regale, ki so na vrhu pokriti, kar bi zbirko varovalo pred posedanjem prahu. Pod regale bi lahko namestili tudi predalnike oziroma manjše, ob straneh zračene omare, podobno kot so to storili v Minoritski knjižnici samostana sv. Petra in Pavla na Ptuj (slika 34). Predalniki oziroma omare bi lahko služili hrambi z ovojem zaščitenih broširanih knjig.

Slika 34: Regali s pripadajočimi omarami v ptujski minoritski knjižnici (foto: Črtomir Rosić, Discover Ptuj)

¹⁶ Termohigrograf je instrument za merjenje in zapisovanje temperature in relativne zračne vlage. Zapisi so lahko dnevni, tedenski ali mesečni (Kartuš, 2012, str. 6).

Omare oziroma regale je priporočljivo namestiti ob notranjo steno¹⁷ in od nje odmaknjene vsaj 5 cm, knjige pa 5 cm odmaknjene od hrbtne strani regala oziroma omare (IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim, 2005, str. 68).

Zbirko bi postavili po tekoči številki, in sicer po velikem (višina hrbta knjige nad 27 cm) in malem formatu (višina hrbta knjige do 27 cm), kakor so postavljene zbirke z zapuščinami v naši knjižnici. Priporočamo, da se velike, težke in strukturno šibke knjige hranijo horizontalno, a vendar ne več kot tri na kupu. Po potrebi priporočamo uporabo vogalnikov, »knjižnih čevljev« oziroma zaščitnih opor, ki podpirajo knjižni blok, puščajo pa odprt in viden hrbet knjige (IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim, 2005, str. 69).

V primeru, da bo k zbirki s Ferkovo zapuščino oziroma zbirki knjižnice Muzejskega društva preneseno dragoceno gradivo, ki je sedaj shranjeno v Domoznanskem oddelku, bo za njegovo hrambo potrebno zagotoviti kovinske ognjevarne omare.

Glede na starost, dragocenost in pomembnost gradiva bo njegova uporaba možna izključno v čitalniški obliki in se ne bo izposojalo na dom. Najbolj priročno bi bilo, da bi bilo v prostoru z zbirko za ta namen zagotovljeno čitalniško mesto. Zaradi pomanjkanja prostora ob zbirki in problema nadzora pa menimo, da primernejše mesto za pregledovanje gradiva predstavlja čitalnica Domoznanskega oddelka.

Predlagamo, da se ob zbirki na stenah v sliki in besedi predstavi zgodovino knjižnice Muzejskega društva in pripadajoče Ferkove knjižnice iz Gomilice.

4.5 DIGITALIZACIJA GRADIVA IN PROMOCIJA ZBIRKE V SPLETNEM OKOLJU

V Navodilih za strokovno obdelavo in hranjenje nacionalno pomembnega domoznanskega knjižničnega gradiva v splošnih knjižnicah (2012, str. 4) je zapisano, da knjižnice digitalizirajo izbrane publikacije v skladu s priporočili dokumenta Smernice za digitalizacijo knjižničnega

¹⁷ Priporočeno je, da police niso postavljene stikoma z zunanjo steno. Zaradi razlike med zunanjo in notranjo temperaturo se namreč na notranji strani zunanjih sten kondenzira vlaga in stene postanejo vlažne (IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim, 2005, str. 56).

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

gradiva (2010). V Knjižnici Ivana Potrča smo v skladu z navedenimi smernicami do danes v Digitalno knjižnico Slovenije prispevali obsežno zbirko gradiva, ki šteje preko 18.000 enot oziroma 150.000 strani (Knjižnica Ivana Potrča Ptuj, 2018a). Digitalizacijo, optično prepoznavo besedil in pripravo metapodatkov je v skladu s tehnično dokumentacijo, ki so jo pripravili v Narodni in univerzitetni knjižnici, izvedel zunanji izvajalec (Doberšek, 2016, str. 19).

Iz zbirke Muzejskega društva oziroma iz Ferkove knjižnice v Gomilici smo do sedaj digitalizirali Paracelsusova zbrana dela iz leta 1616 in so dostopna v Digitalni knjižnici Slovenije. Knjižnico Muzejskega društva smo v obliki zgodbe že predstavili na portalu Kamra, ki združuje digitalizirane vsebine s področja domoznanstva v knjižnicah in drugih lokalnih kulturnih ustanovah. Prispevek o muzejski knjižnici je pripravila sodelavka Melita Zmazek. Prav tako je v spletnem bibliografskem leksikonu Obrazi slovenskih pokrajin predstavljena biografija Franca Ferka ter drugih, za knjižnico Muzejskega društva pomembnih posameznikov. Med njimi omenimo muzealca, arheologa in učitelja Antona Smodiča, ki je leta 1925 uredil muzejsko knjižnico. V omenjeni leksikon so vključeni tudi pomembneži, ki so Muzejskemu društvu podarili oziroma zapustili svoje zasebne knjižnice: notar in arheolog Viktor Skrabar, častnik, publicist in ljubiteljski jezikoslovec Davorin Žunkovič, odvetnik dr. Anton Brumen ter zgodovinar in arheolog Balduin Saria.¹⁸

V sklopu projekta ureditve in strokovne obdelave knjižnice Muzejskega društva oziroma Ferkove knjižnice predvidevamo digitalizacijo še ostalih izbranih knjižnih dragocenosti, s čimer bomo povečali dostopnost do gradiva in obenem prispevali k njegovi ohranitvi oziroma zaščiti. Saj je, kot pravi Bon (2012, str. 7), dragocenost »v originalih, ki morajo imeti primerne pogoje za hranjenje, sodobni mediji pa so v veliko pomoč pri omogočanju dostopa in jih hkrati ščitijo pred uničenjem«.

5 ZAKLJUČEK

V pisni nalogi smo podali predloge za oblikovanje posebne domoznanske zbirke v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj, ki zajema knjižno zapuščino zgodovinarja in arheologa Franca Ferka iz

¹⁸ Avtorica biografije F. Ferka, D. Žunkoviča, A. Brumna in B. Saria je Iva Habjanič, biografije A. Smodiča Barbara Kancler in biografije V. Skrabarja Mira Petrovič, vse iz Knjižnice Ivana Potrča Ptuj.

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

avstrijske Gomilice. Potrdili smo, da fond Ferkove zasebne knjižnice popisujeta dve inventarni knjigi iz konca 19. stoletja, ki ju v Knjižnici Ivana Potrča tudi hranimo. Zbirko sestavlja tako strokovno kakor tudi leposlovno gradivo, v največji meri pisano v nemškem jeziku, časovno pa se umešča v obdobje od 15. do 19. stoletja. S pomočjo ustreznih virov in literature ter na podlagi dolgoletnih izkušenj bibliotekark iz ptujske knjižnice smo predložili ustrezne načine strokovne obdelave, opreme in zaščite gradiva. Prav tako smo podali ideje za postavitev zbirke ter pogoje, ki jih je potrebno zagotoviti za varno in trajno hrambo gradiva.

Glede na zahtevnost obdelave starejšega gradiva predvidevamo, da bo strokovna obdelava Ferkove knjižnice iz Gomilice trajala tri leta, nadaljnja obdelava in ureditev knjižnice Muzejskega društva pa predvidoma štiri do pet let.

Cilji, ki smo si jih v Knjižnici Ivana Potrča v okviru projekta ureditve knjižnice Muzejskega društva zadali, so sledeči:

- ureditev knjižnice Muzejskega društva kot posebne zbirke knjižničnega gradiva (korpus separatum),
- zaščita in trajna ureditev zbirke izjemnega kulturnega pomena,
- mehanska zaščita dragocenega gradiva in hkrati njegova široka dostopnost v digitalni obliki,
- raziskovanje in posredovanje novih spoznanj o kulturni dediščini Ptuja,
- nova spoznanja o Muzejskem društvu Ptuj, eni najpomembnejših kulturnih ustanov prve polovice 20. stoletja na Ptuj,
- širitev zavedanja o pomembni kulturni dediščini med prebivalci v lokalni skupnosti,
- krepitev zavedanja lokalne skupnosti o naših zgodovinskih povezavah in pripadnosti družini evropskih narodov,
- krepitev zavedanja o lastni identiteti znotraj globalne skupnosti,
- nove možnosti za širjenje turistične ponudbe mesta na področju kulturnega turizma,
- večja prepoznavnost knjižnice kot pomembne varuhinje evropske pisne dediščine.

Upamo, da bodo naši izsledki ter podani predlogi in ideje v pomoč pri prihodnjem urejanju zbirke s Ferkovo knjižno zapuščino oziroma zbirke s knjižnico Muzejskega društva ter da bodo prispevali k uresničitvi zastavljenih ciljev.

VIRI IN LITERATURA

- Bon, M. (2012). Zakaj hraniti in varovati? V J. Vodopivec Tomažič (ur.), *Materialno varovanje knjižničnega domoznanskega gradiva v Sloveniji: ocena stanja depojev v osrednjih območnih knjižnicah in Univerzitetni knjižnici Maribor* (str. 7). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- COMARC/B Format za bibliografske podatke. (2020). IZUM Institut informacijskih znanosti. http://home.izum.si/izum/e_manuals_html/COMARC_B/slv/index.html
- Čučnik - Majcen, N. (1996). *Zapis v čas: osnove varovanja in konserviranja knjižničnega in arhivskega gradiva*. Samozaložba.
- Doberšek, M. (2016). Ali je digitalizacija knjižničnega gradiva dobra naložba v prihodnost knjižnice? Desetletne izkušnje Knjižnice Ivana Potrča Ptuj. V P. Štoka, M. Petrovič in S. Maček (ur.), *E-domoznanstvo: učinek sodobne informacijske tehnologije na domoznansko dejavnost v knjižnicah na Slovenskem* (str. 47–56). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Emeršič, J. (1978a). Knjižne redkosti in dragocenosti v študijskem oddelku. V D. Šuligoj (ur.), *30 let Študijske knjižnice v Ptuj: nastanek in delovanje knjižnic na ptujskem in ormoškem področju* (str. 40–48). Ljudska in študijska knjižnica.
- Emeršič, J. (1978b). Kratek pregled zgodovine knjižnice Ptuja in okolice. V D. Šuligoj (ur.), *30 let Študijske knjižnice v Ptuj: nastanek in delovanje knjižnic na ptujskem in ormoškem področju* (str. 55–87). Ljudska in študijska knjižnica.
- Emeršič, J. (1993). Raziskovalec, zbiralec in ohranjevalec prof. dr. Franz Ferk. V L. Majnik (ur.), *Littera scripta manet = Napisana črka ostane: ob 200-letnici knjižničarstva in tiskarstva na Ptuj* (str. 24–50). Ljudska in študijska knjižnica.
- Godina - Golija, M. (2006). Franc Ferk in njegov pomen za muzejsko in narodopisno dejavnost na Slovenskem Štajerskem. *Traditiones*, 35(1), 207–218.
- Goropevšek, B. (1995). Domoznanstvo včeraj, danes, jutri: razvoj domoznanstva in domoznanskih zbirk v slovenskih knjižnicah. *Knjižnica*, 39(3), 61–79.
- Habjanič, I. (2016). Franc Ferk. V *Obrazi slovenskih pokrajin*.
<https://www.obrazislovenskipokrajin.si/oseba/ferk-franc/>
- Hauptversammlung des Museumsverein. (26. 1. 1902). *Pettauer Zeitung*, str. 2.
<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-CIDKZYIB/fb2d7d03-0cf6-4344-878e-decb5de8d349/PDF>

- Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit
- Hrovat, J. (2008). Katalogizacija starih tiskov v Narodni in univerzitetni knjižnici: izkušnje katalogizatorke. *Knjižnica*, 52(1), 81–98.
- IFLA načela za hrambo knjižničnega gradiva in za ravnanje z njim. (2005). Filozofska fakulteta v Ljubljani, Oddelek za bibliotekarstvo; Arhiv Republike Slovenije. <https://www.ifla.org/files/assets/pac/ipi/ipi1-sl.pdf>
- ISBD(A): mednarodni standardni bibliografski opis starejših (antikvarnih) monografskih publikacij. (1997). Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Jerenc, M. in Hernja Masten, M. (2003). *Zbiranje in ohranjanje pisnih ter tiskanih dragocenosti: razstava ob 110-letnici Muzejskega društva Ptuj*. Knjižnica Ivana Potrča Ptuj; Zgodovinski arhiv Ptuj.
- Jurkovič, N. (1996). Zapuščina Franca Ferka. V B. Terbec (ur.), *Ptujski zbornik* (str. 617–627). Zgodovinsko društvo Ptuj.
- Kanič, I., Leder, Z., Ujčič, M., Vilar, P. in Vodeb, G. (2009). *Bibliotekarski terminološki slovar*. Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.
- Kartuš, M. (2012). *Spremljanje vlage in temperature po skladiščih SIMES*. [Zaključna naloga]. Ministrstvo za obrambo.
- Karun, B. (2009). Predgovor. V P. Štoka (ur.), *Smernice delovnih skupin za domoznanstvo osrednjih območnih knjižnic z analizo vprašalnika o stanju domoznanstva v slovenskih splošnih knjižnicah in UKM za leto 2007* (str. 5). Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Kmetec - Friedl, B. (1999). *Knjižnica Muzejskega društva in Ferkova knjižnica na Ptuj* [Diplomska naloga]. Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta.
- Knjižnica Ivana Potrča Ptuj. (2016). *Strateški načrt 2017–2021*. <https://www.knjiznica-ptuj.si/wp-content/uploads/2017/07/Strateski-nacrt-2017-2021.pdf>
- Knjižnica Ivana Potrča Ptuj. (2018a). *Knjižne dragocenosti*. <https://www.knjiznica-ptuj.si/knjizne-dragocenosti/>
- Knjižnica Ivana Potrča Ptuj. (2018b). *O knjižnici*. <https://www.knjiznica-ptuj.si/o-knjiznici/>
- Kodrič - Dačić, E. (2012). *Knjižnice in kulturna dediščina: problematika strokovnih definicij in aktualnih normativnih rešitev*. Narodna in univerzitetna knjižnica. http://cezar.nuk.uni-lj.si/common/files/studije/knjiznice_in_kulturna%20dediscina.pdf
- Kodrič - Dačić, E., Bahor, S., Jager, P. in Janc, K. (2008). *Memoria Scripta Sloveniae*. Narodna in univerzitetna knjižnica. <https://memoriascripta.nuk.uni-lj.si/>
- Kodrič - Dačić, E. (2016). *Memoria Scripta Sloveniae – popis knjižničnih zbirk, ki imajo kulturno zgodovinsko vrednost*. V P. Štoka, M. Petrovič in S. Maček (ur.), *E-*

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

domoznanstvo: učinek sodobne informacijske tehnologije na domoznansko dejavnost v knjižnicah na Slovenskem (str. 59–66). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Krstulović, Z. (2016). Digitalna knjižnica Slovenije (dLib.si) – osrednja slovenska digitalna knjižnica. V P. Štoka, M. Petrovič in S. Maček (ur.), *E-domoznanstvo: učinek sodobne informacijske tehnologije na domoznansko dejavnost v knjižnicah na Slovenskem* (str. 47–56). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Local Museum. (21. 4. 1895). *Pettauer Zeitung*, str. 3.

<https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-ZDVWJTIT/33bff444-1aa8-4f09-9aeb-12433ab34245/PDF>

Maček, S. in Ožura, R. (2016). Kamra 2006–2016 – domoznanski regijski portal digitalizirane kulturne dediščine slovenskih pokrajin. V P. Štoka, M. Petrovič in S. Maček (ur.), *E-domoznanstvo: učinek sodobne informacijske tehnologije na domoznansko dejavnost v knjižnicah na Slovenskem* (str. 69–77). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Malešič, J. (b. d.). *Osnove varovanja in zaščite knjižničnega gradiva*. Narodna in univerzitetna knjižnica. https://mreznik.nuk.uni-lj.si/static/Polona/Zascita_knj_gradiva_2020.pdf

Navodila za strokovno obdelavo in hranjenje nacionalno pomembnega domoznanskega gradiva v splošnih knjižnicah. (2012). Narodna in univerzitetna knjižnica. https://www.nuk.uni-lj.si/sites/default/files/dokumenti/2016/Navodila_domoznansko.pdf

Neudauer, M. (2018). Knjižnica Ivana Potrča Ptuj kot osrednja območna knjižnica: spodbujanje bralne kulture že 70 let. V M. Neudauer (ur.), *Knjižnica Ivana Potrča Ptuj: 1948–2017: zbornik prispevkov* (str. 9–23). Knjižnica Ivana Potrča Ptuj.

Novljan, S. (2005). Domoznanska zbirka: neizkoriščene možnosti? *Knjižnica*, 49(3), 7–37.

Obrazi slovenskih pokrajin. (2020). <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/>

Petrovič, M. (2018). Domoznanstvo v ptujski knjižnici: oddelek, dejavnost, zbirke. V M. Neudauer (ur.), *Knjižnica Ivana Potrča Ptuj: 1948–2017: zbornik prispevkov* (str. 189–203). Knjižnica Ivana Potrča Ptuj.

Petrovič, M. (2020). Od rokopisa do omare – zbirke kulturne dediščine v slovenskih splošnih knjižnicah. V J. Zeni Bešter, M. Vunšek, T. Miško, M. Petrovič in K. Sedar (ur.), *Posebne domoznanske zbirke: izzivi in priložnosti* (str. 11–15). Mestna knjižnica Kranj.

Petrovič, M. in Peperko Golob, D. (2016). Delo in naloge domoznanca nekoč in danes: pogled iz prakse. V P. Štoka, M. Petrovič in S. Maček (ur.), *E-domoznanstvo: učinek*

Kancler, B., Vloga in pomen zbirk domoznanskega gradiva za okolje: primer knjižne zapuščine Franca Ferka v Knjižnici Ivana Potrča Ptuj. Pisna naloga za bibliotekarski izpit

sodobne informacijske tehnologije na domoznansko dejavnost v knjižnicah na Slovenskem (str. 9–14). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Poličnik - Čermelj, T. in Malešič, J. (2010). *Oprema knjižničnega gradiva: na primerih kulturne dediščine NUK*. Narodna in univerzitetna knjižnica.

Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične dejavnosti kot javne službe. (2003). *Uradni list RS*, št. 73/2003, 70/2008, 80/2012

Slovar slovenskega knjižnega jezika. (2014). Cankarjeva založba.

Sternad, M. (2014). *Vsebinska obdelava knjižničnega gradiva: učno gradivo*. Narodna in univerzitetna knjižnica. http://old.nuk.uni-lj.si/dokumenti/izobrazevanje/2014/Vsebinska_obdelava.pdf

Strokovna priporočila in standardi za splošne knjižnice: za obdobje 2018–2028. (2019). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Vodopivec Tomažič, J. (2012). Klimatski pogoji v knjižničnih domoznanskih depojih. V J. Vodopivec Tomažič (ur.), *Materialno varovanje knjižničnega domoznanskega gradiva v Sloveniji: ocena stanja depojev v osrednjih območnih knjižnicah in Univerzitetni knjižnici Maribor* (str. 17-22). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Zakon o knjižničarstvu (ZKnj-1). (2001). *Uradni list RS*, št. 87/2001, 96/2002 – ZUJIK, 92/2015).

Zeni Bešter, J. (2016). Slovenski spletni biografski leksikon. V P. Štoka, M. Petrovič in S. Maček (ur.), *E-domoznanstvo: učinek sodobne informacijske tehnologije na domoznansko dejavnost v knjižnicah na Slovenskem* (str. 91–97). Zveza bibliotekarskih društev Slovenije.

Zmazek, M. (2018). 70 let ptujske študijske knjižnice (1948–2018). V M. Neudauer (ur.), *Knjižnica Ivana Potrča Ptuj: 1948–2017: zbornik prispevkov* (str. 25–109). Knjižnica Ivana Potrča Ptuj.

Zmazek, M. (2019). *Iz zakladnice ptujske knjižnice*. Knjižnica Ivana Potrča Ptuj.